

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SARAJEVO
Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište”

IZVJEŠTAJ O POSLOVANJU
(Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju)

KJU „PORODIČNO SAVJETOVALIŠTE“
ZA 2013. GODINU

Sarajevo, mart 2014. godine

I UVODNI DIO

Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ je u periodu od 01.01. do 31.12.2013. godine obavljajući poslove iz svoje djelatnosti kontinuirano usmjeravala svoje aktivnosti na maksimalno ostvarenje postavljenih ciljeva i realizaciju utvrđenih programskih zadataka za izvještajni period. Ustanova je najvećim dijelom realizirala programske aktivnosti utvrđene u okviru Programa rada za 2013. godinu, iako se suočila sa vrlo ograničavajućim finansijskim sredstvima u izvještajnom periodu.

Bazično djelovanje KJU „Porodično savjetovalište“ je i u 2013. godini podrazumijevalo realizaciju poslova iz oblasti savjetodavno-terapeutskog rada - sekundarna prevencija, te poslova primarne prevencije usmjerene na potrebe ciljnih grupa porodičnog sistema i njegovih podsistema. Aktivnosti primarne prevencije temeljile su se na prethodnim istraživanjima i sondiranju stanja problema na kojem se radilo.

Što se tiče savjetodavno-terapeutskog rada u toku 2013. godine u Ustanovu su primljeni svi građani zainteresirani i motivirani da prime podršku i pomoć u razrješavanju svojih problema, te su im blagovremeno pružene odgovarajuće usluge ove Ustanove (trijažno-dijagnostičke, usluge kratke krizne intervencije ili usluge neposrednog savjetodavno-terapeutskog tretmana).

Kada su u pitanju poslovi iz oblasti primarne prevencije, KJU „Porodično savjetovalište“ je implementirala sve postavljene projekte primarne prevencije, a čija zajednička karakteristika jeste prevencija različitih rizika u pojavi i razvoju psihosocijalnih problema u porodičnom i drugim sistemima.

Konkretna realizacija naprijed navedenih te ostalih aktivnosti iz okvira djelatnosti Ustanove tokom 2013. godine detaljno je prikazana kroz ostale propisane elemente ovog izvještaja.

II NORMATIVNI DIO

2.1. Pravila o izmjenama i dopuni Pravila Kantonalne javne ustanove “Porodično savjetovalište”

U novembru mjesecu 2013. godine Upravni odbor Ustanove donio je Pravila o izmjenama i dopuni Pravila Kantonalne javne ustanove “Porodično savjetovalište”.

Ova Pravila donesena su uslijed obaveze usklađivanja Pravila KJU „Porodično savjetovalište“ sa Odlukom o izmjenama i dopuni Odluke o osnivanju Kantonalne javne ustanove „Porodično savjetovalište“ („Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 27/06, 31/07, 21/12 i 5/13), Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj:16/02, 8/03, 2/06, 21/06, 17/10, 26/12 i 15/13), te Pravilnikom o proceduri izbora i imenovanja direktora javnih ustanova iz oblasti socijalne zaštite („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 22/13).

Konkretno, u skladu sa pomenutim izvršile su se izmjene u pogledu izbora članova Upravnog odbora Ustanove, zatim uvjeti za izbor predsjednika i člana Upravnog odbora kao i razlozi za prijevremeno razrješenje članova i predsjednika Upravnog odbora. Izvršene su izmjene i u pogledu uvjeta za izbor i imenovanje direktora Ustanove, te je definisana procedura izbora i imenovanja, kao i izmjene u pogledu razrješenja direktora Ustanove prije vremenskog perioda za koji je imenovan. Isto tako vršene su izmjene i u pogledu razrješenja predsjednika ili člana Nadzornog odbora Ustanove prije roka za koje je imenovan.

2.2. Procedure o vođenju evidencije i dokumentacije o korisnicima savjetodavno - terapeutskih usluga u KJU „Porodično savjetovalište“

Primjenjujući Procedure o vođenju evidencije i dokumentacije o korisnicima savjetodavno-terapeutskih usluga u KJU „Porodično savjetovalište“, a koje su u primjeni od 01.01.2013. godine., ukazana je potreba za izvjesnim prilagodbama koje se tiču sadržaja i forme internih obrazaca u okviru vođenja ove evidencije. Stoga, na prijedlog Odjeljenja za savjetodavno-terapeutski rad, kreirani su novi formulari interne dokumentacije za praćenje terapeutskog rada sa klijentima, te su donesene Procedure o izmjenama i dopunama Procedura o vođenju evidencije i dokumentacije o korisnicima savjetodavno-terapeutskih usluga u KJU „Porodično savjetovalište“, a koje su u primjeni od 01.01.2014. godine.

III TEMATSKI DIO

3.1. IZVJEŠTAJI, PROGRAMI, PLANOVI

U toku 2013. godine, a u skladu sa Programom rada Ustanove za 2013. godinu, KJU „Porodično savjetovalište“ je usvojila sljedeća dokumenta:

- Izvještaj o poslovanju (Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju) KJU „Porodično savjetovalište“ za 2012. godinu;
- Izvještaj o radu direktora KJU „Porodično savjetovalište“ za 2013. godinu;
- Izvještaj o radu Upravnog odbora KJU „Porodično savjetovalište“ za 2013. godinu;
- Izvještaj o finansijskom poslovanju KJU „Porodično savjetovalište“ za 2013. godinu;
- Program rada KJU „Porodično savjetovalište“ za 2013. godinu;
- Finansijski plan KJU „Porodično savjetovalište“ za 2013. godinu;
- Nacrt programa rada KJU „Porodično savjetovalište“ za 2014. godinu.

Pored navedenog, usvojeni su i:

- Izvještaj o radu KJU „Porodično savjetovalište“ za period oktobar - decembar 2012. godine;
- Izvještaj o radu KJU „Porodično savjetovalište“ za period januar – mart 2013. godine;
- Izvještaj o radu KJU „Porodično savjetovalište“ za period april – juni 2013. godine;
- Izvještaj o radu KJU „Porodično savjetovalište“ za period juli – septembar 2013. godine;
- Izvještaj o izvršenju Budžeta KJU „Porodično savjetovalište“ za period januar – decembar 2012. godine;
- Izvještaj o izvršenju Budžeta KJU „Porodično savjetovalište“ za period januar – mart 2013. godine;
- Izvještaj o izvršenju Budžeta KJU „Porodično savjetovalište“ za period januar – juni 2013. godine, te
- Izvještaj o izvršenju Budžeta KJU „Porodično savjetovalište“ za period januar – septembar 2013. godine.

Također, usvojen je i Plan nabavki KJU „Porodično savjetovalište“ za 2014. godinu, koji je izrađen u skladu sa važećim propisima iz oblasti javnih nabavki, a prema stvarnim potrebama Ustanove za realizaciju neophodnih nabavki tokom 2014. godine.

3.2. SAVJETODAVNO-TERAPEUTSKI RAD (SEKUNDARNA PREVENCIJA)

Savjetodavno-psihoterapijske usluge su pružene svim građanima koji su nam se obratili za pomoć u 2013. godini, zbog psihosocijalnih problema, te potrebe i želje da ih razriješe uz našu stručnu pomoć. Obraćali su nam se građani iz sarajevskog i drugih kantona putem telefona, e-mailom ili neposrednim dolaskom. Građani su najčešće tražili naše usluge po preporuci onih koji su ih već koristili, ali su bili upućivani i od strane drugih institucija i profesionalaca, odnosno bili su informirani putem naše internetske stranice.

Usluge savjetovanja i psihoterapije su pružane u skladu sa stručnom paradigmom sistemske porodične psihoterapije, pored koje su se u radu koristile i neke komplementarne tehnike drugih terapijskih škola i pravaca.

U radu su strogo ispoštovani bazični etički principi u savjetodavno-psihoterapijskoj praksi. Korisnicima je najznačajniji bio princip zaštite i povjerljivosti njihovih podataka, te princip dobrovoljnosti dolaska u tretman.

U psihoterapijski tretman su usmjeravani građani motivirani da naprave promjene koje će im omogućiti uspješnije životno funkcioniranje, kao i oni koji su imali druge indikacije za tretman u Savjetovalištu. Korisnicima su, u skladu sa iskazanim i procijenjenim potrebama, pružane različite usluge i intervencije, te prakticirani oblici rada prema vrsti problema i mogućnosti motiviranja za rad relevantnih drugih subjekata, koje povezuje korisnikov problem.

To su bile usluge i intervencije: preliminarne trijaže, trijaže i dijagnostike u sesiji, upućivanja korisnika, po potrebi, u drugu instituciju, psihoterapijskog tretmana (individualnog, dijadnog, porodičnog, grupnog), nedirektivnog i direktivnog savjetovanja, predbračnog savjetovanja, suportivnog tretmana, kratkih intervencija, kriznih intervencija, intervencija putem telefona, odnosno elektronskim putem. Osim navedenog pružane su i usluge psihoedukacije i instrumentalne podrške putem telefona i e-pošte, te usluge praćenja i podrške korisnika u posttretmanskoj fazi.

U 2013.godini je 525 osoba koristilo neku od savjetodavno-psihoterapijskih usluga Savjetovališta. Ukupan broj realiziranih seansi, za isti period je bio 2141.

3.2.1. Trijaža

Trijažom (razvrstavanjem) su obuhvaćeni svi građani koji su nam se obratili za pomoć. Ovom dijagnostičkom procedurom je svakom korisniku dijagnosticiran problem, njegova složenost, obrasci pojavljivanja i pogoršanja, oblast života koju je zahvatio, kao i rizici koje nosi. Prema ovom nalazu utvrđivani su tretmanski elementi:

- indiciranost savjetovanja i psihoterapije u našoj Ustanovi za dijagnosticirani problem,
- očekivanja korisnika od tretmana i njihova kompatibilnost sa našom djelatnošću,
- oblik rada,
- subjekti sa kojima će se raditi,
- orijentaciono trajanje tretmana,
- potreba za uključivanjem drugih institucija u tretman.

Trijažne, odnosno usluge „razvrstavanja“ su realizirane kroz dva oblika rada. Tako je prvi kontakt korisnika i terapeuta bio kroz telefonski razgovor, odnosno nenajavljeni dolazak korisnika u

Savjetovalište. To je bila tzv. preliminarna trijaža, odnosno prvo razvrstavanje i procjena mogućnosti tretiranja plasiranog problema u našoj Ustanovi. Korisnicima je pruženo preko 550 ovih usluga. Nakon ove, slijedila je trijažno dijagnostička procjena putem neposrednog intervjua sa korisnikom u Ustanovi. Realizirano je ukupno 436 ovih usluga i to: 273 na individualnom, 92 na dijadnom i 71 na porodičnom nivou.

U skladu sa izvršenom procjenom 400 korisnika je usmjereno u tretman Savjetovališta: 244 u individualni, 100 u dijadni i 56 u porodični oblik rada. U institucije socijalne zaštite i zdravstva, kroz trijažnu proceduru, usmjereno je 28 korisnika, jer je procijenjeno da su to najrelevantnije ustanove u kojima se tretiraju njihovi problemi fokusirani u trijaži.

U trijaži je realizirano ukupno 287 seansi. U okviru trijaže, korisnicima su pružane i usluge prve psihološke pomoći, a prema potrebi i krizne intervencije.

Prva psihološka pomoć je bila gotovo redovno sastavni dio trijažne procedure. Budući da se tokom nje eksplorisao korisnikov problem, što je najčešće bolan proces, bilo je neophodno „izventilirati“ njegova negativna osjećanja kako bi se moglo pristupiti istraživanju problema.

Nekada su stanja korisnika u inicijalnom intervjuu zahtijevala neodložnu kriznu intervenciju. One su pružene korisnicima čija je problematika zahtijevala hitan tretman, pa i saradnju više institucija u istom. Radilo se o korisnicima koji su trebali hitno institucionalno tretiranje zbog uzimanja visokih doza opijata, (bračnom paru koji je u inicijalnom intervjuu plasirao problem saopštavanja odluke o brakorazvodu šestogodišnjem sinu). Bilo je i kriznih stanja uzrokovanih mobingom na radnom mjestu, smrću porodičnog člana koji je imao važnu funkciju u porodičnom sistemu, te depresivna stanja sa suicidalnim idejama. Često su to bila i stanja intenzivnih anksiozno-paničnih napada nastalih nakon tjelesnih bolesti, gubitaka emocionalnih i partnerskih veza i druga stanja nastala nakon djelovanja jakog stresora.

Kratkih kriznih intervencija je bilo ukupno 72: 50 individualnih, 16 dijadnih i 6 porodičnih.

Jedan dio naših korisnika upućivan je iz stručnih institucija koje se posredno ili neposredno bave različitim oblicima pomoći ljudima. To su službe socijalne zaštite, sudstva, školstva, policije, obrazovanja, zdravstva, NGO sektora i druge. One su često slale korisnike u našu Ustanovu na tretman ne dajući im dovoljno informacija o principima našeg rada i ne motivirajući ih prethodno za psihoterapijski tretman. Poteškoće u saradnji su i to što nam ove ustanove najčešće ne šalju prateća pismena o tome šta su oni opservirali ili tretirali kod korisnika. Tako je npr. iz škola upućeno više slučajeva gdje su djeca ispoljavala različite oblike simptomatskog ponašanja (izostanci iz škole, smanjen školski uspjeh, psihomotorni nemir, tikovi i sl.). Zbog nedostatka motivacije i spremnosti za promjene, te nemogućnosti vlastitog uvida i prepoznavanja teškoća ovi korisnici (djeca i njihovi roditelji) su prekidali tretman. Drugi problem, koji postaje sve obimniji, je činjenica da nam službe socijalne zaštite, uz časne izuzetke, veoma često šalju korisnike koje su oni tretirali, a koji trenutno ne mogu primiti usluge psihoterapije ili savjetovanja, zbog različitih razloga, pored ostalog su to nerijetko korisnici-bračni parovi gdje je izrečena sudska mjera zabrane prilaska zbog nasilja, ili se problematika iz drugih razloga ne može u datom vremenu tretirati, što ponekad liči na igru „prebacivanja vrućeg krompira“, jer se ne prepoznaje istinska profesionalna skrb za korisnika i želja da mu se pruži najadekvatnija pomoć. U ovakvim situacijama su se ulagali dodatni naponi u segmentu trijaže, kako bi se sa korisnicima, ali i institucijama ostvarila principijelna profesionalna saradnja.

3.2.2. Tretman

Dijagnostička procjena problematike korisnika, uključujući njegova očekivanja, potrebe, resurse i potencijale koje posjeduje, rađena u okviru trijažne procedure, određivala je vrstu i oblik usluge, tj. tretmana, kao i intervencije u okviru njega koje su im pružane.

To su prvenstveno bile usluge: porodične psihoterapije, savjetovanja (nedirektivnog i direktivnog), podrške i informisanja, kriznih i eko intervencija, praćenja readaptacije i resocijalizacije, te nalaza i mišljenja za relevantne institucije koje su ih zatražile.

Očekivanja korisnika od tretmana su bila individualna, a na općem nivou su to bile potrebe za razumijevanjem i suosjećanjem za njihove teškoće, te profesionalnost u radu. Posebno je istican zahtjev i potreba za diskrecijom i tražena „garancija“ za isto. Ponekad su očekivanja korisnika bila da dobiju gotova rješenja i budu direktivno savjetovani kako da riješe svoj problem. Profesionalnu argumentaciju da to nije za njih terapija, korisnici su najčešće uvažavali, no u pojedinačnim slučajevima i odbijali, što je rezultiralo odustajanjem od tretmana.

Tretmani su se radili putem različitih oblika rada: individualnim, dijadno/partnerskim i porodičnim, po potrebi i kombinacijom ovih oblika. Dužina tretmana je najvećim dijelom ovisila o mogućnostima klijenta da napravi promjene dosadašnjih obrazaca ponašanja, što je individualna posebnost svakog korisnika, koja je utjecala na oblikovanje tretmana, a svakako i dužine njegovog trajanja. Dužina tretmana je ovisila i o terapeutovoj procjeni korisnikove mogućnosti da se samostalno nosi sa životnim teškoćama. U 2013. godini je bilo najviše srednje dugih i kratkih tretmana (8-12 seansi, odnosno 1-3), te kriznih tretmana (1-5 seansi).

Vremenska jedinica seanse je ovisila o obliku rada, te je na individualnom nivou iznosila 60 minuta, a na dijadnom i porodičnom 90 minuta. Osim tretmanskog, svaka seansa je imala i dijelove pripreme (predseansa), koja različito traje, i zavisi od više faktora. U našoj praksi je u prosjeku iznosila 45 minuta. Dijelom seanse se računa i tzv. postseansa, koja je često uključivala formalni debriefing putem intervizije i neformalni, sa kolegama. U ovom dijelu seanse radilo se i na njenom administriranju, sve u trajanju od 60 minuta (prosječno).

Tokom tretmana su se nerijetko javljali i dodatni životni problemi i teškoće, što je na različite načine utjecalo na sam tretman i njegov ishod, ponekad mijenjalo njegov cilj, sadržaj ili oblik rada i zahtijevalo dodatno preispitivanje snaga i mogućnosti korisnika za činjenje promjena.

Tretman je u jednom broju slučajeva rađen u saradnji sa drugim organizacijama u mreži, kao tzv. eko tretman, koji je uključivao stručno-koordinacijski pristup i bio složeniji i vremenski zahtjevniji od tretmana koji se u cjelosti obavljao u Savjetovalištu. Višeslojna problematika, sa dugom historijom nastanka, često prisutna kod korisnika naših usluga zahtijevala je ovaj pristup u radu. Korisnici ovih usluga su trebali paralelne usluge našim i usluge od službi socijalne zaštite, zdravstva, školstva, sudstva, ili policije, ponekad čak i svih pomenutih subjekata. Ovako su tretirani problemi povjere djece nakon brakorazvoda roditelja, kada nije bilo roditeljskog dogovora i saradnje, problemi nasiljem organiziranog porodičnog sistema, posttraumatski stresni poremećaj, psihosomatske tegobe, ponašajna problematika adolescenata i sl.

Korisnici su najčešće saradivali u tretmanu i pravilno razumjeli svoju ulogu subjekta tretmanskog procesa. Kada to nisu uspijevali, tretman nije polučivao programski osmišljene promjene.

Kroz tretman su uočavane neke osobenosti pojedinih korisnika u pristupu tretmanu. Tako je npr. prepoznato da u nekim narušenim bračno-partnerskim odnosima nema motivacije za njihovu terapiju, bar ne kod oba partnera istovremeno, te se ponekad sticao utisak da su se za tretman obratili samo formalno, radi sticanja neke sekundarne dobiti, a zapravo su došli sa tvrdokornim stavom da ne žele nastaviti bračnu zajednicu. Uočavano je, također, da sve veći broj žena pokreće inicijativu brakorazvoda, kao i to da muškarci počinju tražiti psihološku pomoć u narušenim bračnim i porodičnim odnosima, što je ranije bila rijetkost. Kao i ranije evidentirane su somatske posljedice PTSP-a i dvije decenije nakon ratne traumatizacije.

Također je uočeno da korisnici često prezentiraju problem, za koji se kroz trijažu, ili tretman utvrdi da je sekundaran, što oni zbog „slijepe mrlje“ često ne mogu vidjeti, odnosno, iako su zatražili pomoć nisu spremni „otkriti“ svoje istinske probleme.

Neki korisnici su prekidali tretman samoinicijativno, u određenoj tretmanskoj fazi, te je nakon izvjesnog napretka i djelimičnog olakšanja tegoba izgledalo da više nije preostalo snaga, a ponekad ni motivacije, da se ide u dublje promjene koje su programirane. Također je registrovana nemogućnost nekih korisnika da razumiju benefit tretmana u kojem se postupno rješavaju problemi, već je bilo prisutno njihovo očekivanje rješenja pomoću „čarobnog štapića“, što je ponekad završavalo prekidom tretmana. Više samoinicijativnih prekida tretmana od strane korisnika je uslijedilo nakon dijagnosticiranja problema i identifikacije obrazaca koji ih generišu, zbog nemogućnosti korisnika da prihvate vlastitu ulogu u njima. Korisnici su se u određenim vremenskim intervalima vraćali tretmanu, tražeći dalji rad na njihovom životnom problemu, vjerovatno stoga što je baš tada došlo vrijeme za promjene u toj životnoj oblasti.

Terapeuti su ponekada imali dileme da li se u terapiji voditi samo pragmatičnim očekivanjima korisnika, ili ići dublje u istraživanje i tretmanu teškoća.

Sve ove situacije su dodatno opterećivale tretman i zahtijevale timsko/intervizijske konsultacije. Događale su se i situacije kompleksnih transferno-kontratransfernih relacija kada su klijenti „odlazili“ iz tretmana ili ga pak htjeli produžiti, „otkrivajući“ nove simptome i teškoće.

Većina tretmana je, ipak, realizirana prema planu uz ocjenu korisnika da su postignute promjene drugog reda-promjene u načinu nošenja sa problemom. Evaluacija tretmana od strane korisnika je prepoznatljiva i u činjenici da se najveći broj njih regrutuje po preporuci onih koji su bili na tretmanu i isti preporučili svojoj rodbini i poznanicima.

Evaluacija tretmana od strane terapeuta je na nešto složeniji način definirana, jer je uključivala procjenu mogućih rizika u perspektivi za svakog tretiranog korisnika. Takva evaluacija je noviji pristup u našem radu, sa njom se upoznaju i korisnici, što doprinosi njihovoj psihoedukaciji o sopstvenim snagama i slabostima, te upozorava na rane znake eventualnog vraćanja problem-simptoma. Pored ovoga dragocjen je evidencioni materijal u slučaju eventualnog budućeg povratka korisnika u tretman.

U tretmanu je bilo ukupno 437 klijenata i to: 223u individualnom, 112 u dijadno/partnerskom i 92 u porodičnom obliku rada.

Ukupan broj seansi je u kontinuiranom tretmanu iznosio 1854, od čega 1350 u individualnom, 290 u dijadnom i 214 u porodičnom obliku rada.

Za tretirane klijente je, po zahtjevu drugih institucija, urađeno 20 pismena u formi „nalaz i mišljenje“. Obavljeno je preko 950 telefonskih razgovora vezanih za tretman klijenata, od kojih je oko 700 imalo

savjetodavno-terapeutski karakter, preko 100 karakter kriznih telefonskih intervencija i oko 150 psihoedukativnih i promotivnih.

Završen je rad sa 320 korisnika, sa 169 na individualnom nivou, 88 na dijadnom i 63 na porodičnom nivou.

Tretman je, zbog „više sile“ prekinut u dogovoru korisnika i terapeuta sa 75 korisnika.

Sporazumno su prekidani tretmani zbog bolesti korisnika, ili člana porodice, preseljenja u drugo mjesto, promjene radnog vremena i sl. poteškoća, ili pak procjene klijenta da je dovoljno radio na svom problemu, te nije spreman za dalje emocionalne i ponašajne promjene u ovom trenutku.

Samoinicijativnih prekida tretmana/od strane korisnika/ je bilo 28, a radilo se o osobama koje nisu bile motivirane za promjene, osobama koje su tražile „instant“ rješenja za svoje probleme od terapeuta, te korisnicima koji nisu bili u mogućnosti poštivati dogovore u tretmanu i terapijski ugovor.

Korisnicima koji su završili tretman u Ustanovi, a prema procjeni o potrebi podrške „na daljinu“, pružane su i usluge praćenja njihove readaptacije i resocijalizacije u sredinu. Praćenje se radilo na više načina: putem telefona, kroz sesiju u Ustanovi, ili na drugom pogodnom mjestu. Praćenje je rađeno za oko 150 korisnika koji su završili tretman.

3.2.3. Problematika

Poteškoće i problemi korisnika koji su tretirani savjetodavno-psihoterapijskim radom su bile iz psihosocijalnog područja, sa kojima se više nisu mogli samostalno, niti uz pomoć rodbine i prijatelja nositi, te su zatražili profesionalnu pomoć. Nekada se radilo o osobama u stanju dugogodišnje patnje, a ponekad su poteškoće bile akutne i imale karakter krize. Gotovo u pravilu je problematika bila višeslojna, ponekad razvojna, a vrlo često zaglavljena, odnosno dugo godina „održavana“ u stanju bez promjene.

Teškoće korisnika su bile na različitim dimenzijama funkcioniranja, odnosno doživljavanja, a događale su se na individualnom planu, u partnerstvu, porodičnom sistemu, ili pak u korespondenciji sa drugim sistemima.

Najčešće je tretirana problematika multiplog karaktera, sa složenim posljedicama za cjelokupno funkcioniranje osobe.

Problemi tretirani na individualnom nivou nisu pogađali samo tu osobu već su utjecali na cijelu mrežu njenih interpersonalnih veza i odnosa, posebno pogađajući porodični sistem, a izvorište su imali u eko sistemu tj. porodici i drugim sistemima sa kojima je osoba povezana.

Ponekad je problem nastajao u nemogućnosti savladavanja razvojnih zadataka i zadovoljavanja razvojnih potreba pojedinca, zbog nedostatka resursa i potencijala osobe, ili pak prisustva prevelikog broja rizika a nedovoljno raspoložive podrške.

Na individualnom nivou tretirani su problemi:

- bijesa, ljutnje i ljubomore,
- anksioznih stanja i paničnih napada nastalih u različitim situacijama,
- depresivnosti i nedostatka energije za promjene,
- prilagođavanja na novonastale životne okolnosti i različite socijalne sredine,

- niskog samopouzdanja, nezadovoljstva sobom i nemogućnosti nošenja sa svakodnevnim stresorima,
- traume gubitka i žalovanja za bliskom osobom
- strah od bliskosti
- ambivalencija u donošenju odluka, te neprilagođenosti i teškoća u promjeni vlastitih stavova,
- različitih strahova /od ludila, škole, bolesti, gubitka, neuspjeha.../
- krize identiteta
- PTSP, različite etiologije
- različite vrste nasilja i zlostavljanja,
- postporođajne psihičke krize i nepripremljenost za materinstvo,
- separacijske teškoće u različitim životnim periodima,
- postizanja i održavanja koncentracije,
- nedostatak socijalnih vještina,
- suočavanja sa višestrukim zdravstvenim krizama u porodici,
- nezadovoljstva vlastitom ulogom u porodičnom sistemu,
- nezadovoljstva profesionalnim potvrđivanjem i materijalnim statusom,
- nezadovoljstva drugom osobom.

Nezadovoljstva raspodjelom odgovornosti u komplementarnom bračnom odnosu:

- konflikta lojalnosti,
- napetosti u fazi pripreme za brak,
- borbe za roditeljsku moć, često uz odsustvo roditeljske odgovornosti,
- nezadovoljstva u istospolnom partnerskom odnosu,
- preispitivanja spolnog identiteta kod gej populacije vezano sa teškoćama nošenja sa okolnostima vlastitog izbora osuđenog od strane porodice,
- različiti oblici psihosomatskih oboljenja.

Na nivou dijade tretirana je najčešće partnersko-bračna problematika, te porodična problematika koja se definisala kao simptom „identificiranog pacijenta“, najčešće djeteta, koje je od strane porodičnog sistema „žrtvovano“ da bi se sačuvao privid funkcionalne porodice, čije je član bolestan. Budući da se radilo o disfunkciji cijelog porodičnog sistema, u porodici sa „identifikovanim pacijentom“, ne čudi činjenica što se ovaj sistem nije mogao pridružiti u tretmanu svome članu. U tim okolnostima je najčešće tretirana dijada majka i dijete.

Konkretno, u dijadi su tretirani korisnici sa problemima:

- nedostatka kapaciteta za postizanje dogovora o uređenju međusobnih odnosa, pravila i odgovornosti u prvom životnom ciklusu porodice (dogovor o kućnom budžetu, odnosu sa porodicama porijekla, uvođenja rituala i tradicija),
- prilagođavanja novim životnim ulogama i zadacima koji proizilaze iz životnog ciklusa porodice sa malim djetetom,
- preispitivanja mogućnosti obnavljanja vanbračne i roditeljske zajednice,
- kriznih stanja supružnika uzrokovanih umreženim odnosima sa porodicama prije paralelnih bračno-partnerskih veza,
- simptoma ovisnosti kod partnera,
- ljubomore i narušenog povjerenja u bračnoj zajednici,
- donošenje odluke o brakorazvodu,
- razvijanja binuklearnog roditeljstva,
- saopštavanja odluke o brakorazvodu predškolskom djetetu,
- saopštavanja činjenice o usvojenju predškolskom djetetu,
- pokušaja mirenja razvedenih partnera,

- zanemarivanja potreba djece za prisustvom oba roditelja,
- neodgovornog roditeljstva i roditeljske nekompetentnosti,
- konfliktne interakcije na nivou roditeljskih uloga u razvodnoj fazi braka zbog otežane diferencijacije partnerskih od roditeljskih uloga,
- reuspostavljanja funkcionalnog kooperativnog roditeljskog odnosa i uzajamnog podržavanja u roditeljskim ulogama,
- konfliktnih odnosa roditelj-dijete u fazi separacije,
- projiciranja roditeljskih strahova na dječije ponašanje,
- separacije djece pri polasku u vrtić, odnosno školu,
- ponašajni problemi djece (laganje, krađe, eksperimentiranje sredstvima ovisnosti, bježanje sa nastave i sl.).

Na porodičnom nivou tretmanske intervencije su imale za cilj „deblokadu“ porodičnog sistema, koji se „zaglavio“ u stanju bez promjena-homeostazi, nije se razvijao i rastao prateći potrebe svojih članova, te se u ovoj situaciji najčešće bavio simptomom svoga člana, odnosno bio „razjedan“ koalicijama i retrogradnim savezima među članovima. Najčešće smo se bavili porodicama u životnom ciklusu „porodica sa adolescentom, kada je porodična dinamika najturbulentnija, a zahtjevi za promjenama najveći. No bilo je i drugih slučajeva različitih nerazvojenih porodičnih kriza, ili pak za porodicu nesavladivih razvojnih zadataka koji nisu trpjeli odlaganje zbog ulaska porodice u novi životni ciklus koji je, uz neriješene stare, nosio još i nove zadatke.

Na porodičnom nivou tretirani su sljedeći problemi:

- krizna stanja porodica koje ulaze u životni ciklus „porodica sa adolescentom“, kada roditelji nisu u mogućnosti da se iznesu sa novim izazovima roditeljstva, te se problemi rješavaju nasiljem u porodici, problemima u školi, ili na drugi- disfunkcionalan način,
- raspodjele uloga i odgovornosti u porodičnom sistemu,
- ranih gubitaka roditeljskih figura i refleksija na funkcionalnost u adolescentnoj i srednjoj dobi,
- teškoće u komunikaciji na svim nivoima porodičnom, partnerskom, prijateljskom,
- školski neuspjeh djece sa izvorištem u disfunkciji porodičnog sistema,
- višestruki problemi dvočlane porodice-jednoroditeljskog sistema u fazi adolescencije,
- nedostatak kapaciteta porodice za promjene, reuspostavu porodičnih pravila i prilagođavanja novim životnim ulogama,
- fenomen porodice sa „praznim gnijezdom“, kada partneri dobiju prostor da preispitaju i redefiniiraju kvalitet svog odnosa,
- nasiljem organiziran porodični sistem
- porodica sa hroničnim oboljenjem člana,
- dileme i preispitivanja roditeljskih stavova i mišljenja vezanih za razvojne potrebe djece,
- reuspostavljanja izgubljenog povjerenja i podržavajućeg odnosa i bliskosti među članovima,
- parentifikacije i utrougljavanja djece,
- poremećaji ishrane.

Izvan porodičnih i bračnih odnosa tretirane su posljedice nasilja u obliku mobinga kod žrtava.

3.3. PRIMARNA PREVENCIJA

Program primarne prevencije je realiziran kroz osam projekata čiji su ciljevi i sadržaji podudarni sa razvojnim fazama porodičnog sistema i koji su utemeljeni na bazi razvojno-istraživačke tehnologije Ustanove. U protekloj godini kroz razne vidove primarne prevencije obuhvaćeno je ukupno 2054

korisnika iz populacije roditelja, djece, mladih, starih i jednog broja profesionalaca iz obrazovnog sektora.

3.3.1. Projekt: „Zajedno do uspjeha“

Generalni cilj: Prevencija mogućih rizičnih i nepoželjnih oblika ponašanja kod učenika osnovne škole kroz unapređenje znanja, vještina i kompetencija učesnika za izgradnju kvalitetnijeg saradničkog odnosa učenika, roditelja i nastavnika.

Specifični ciljevi:

1. Ukazati na prednosti, mogućnosti i značaj zajedničkog rada/saradnje između ova tri subjekta odgojno-obrazovnog procesa (učenika, roditelja i nastavnika);
2. Prepoznati i definirati teškoće i zone konflikata između učenika, roditelja i nastavnika;
3. Kreirati i ponuditi efikasniji model saradnje ova tri subjekta;
4. Povećati stepen zajedničkog rada/saradnje učenika, roditelja i nastavnika (prevencija školskog neuspjeha).

Ciljna grupa: učenici osnovne škole od 13-15 godina, njihovi roditelji, nastavnici i pedagozi osnovnih škola, koji su iskazali dovoljan stepen motivacije i interesovanja za uključenje u grupnu aktivnost.

U skladu sa preporukama iz evaluacijskog izvještaja prethodno realiziranog ciklusa projekta izvršene su konceptualne izmjene koje su se odnosile na uvrštavanje više praktičnih vježbi i igara koje mogu podići djelotvornost grupnog rada (potiču aktivnost i stvaranje grupne povezanosti koja se temelji na uzajamnom razumijevanju i poštovanju svake jedinice i utječu na smanjenje nesigurnosti i anksioznosti, te poticanje povjerljivosti u grupi). Konceptualne izmjene podrazumijevale su i doradu evaluacionih instrumenata.

Nakon navedenih aktivnosti ostvaren je kontakt sa osnovnom školom „Grbavica I“ koja je ranije iskazala interes za realizacijom projekta za svoje učenike, njihove roditelje i nastavnike. Sa direktorom i pedagoginjom je održan preliminarni sastanak na kojem je dogovorena dinamika rada i način realizacije radionica. Početne aktivnosti u vidu regrutacijskih sastanaka, koji su podrazumijevali izbor i motiviranje učesnika projekta za učešće na radionicama, sprovedene su prema dogovoru s pedagogom škole. Izvršena je adekvatna priprema /edukacija školskog pedagoga kao kovoditelja na radionicama s ciljem njegovog potpunijeg uključivanja i kvalitetnijeg praćenja implementacije radionica u skladu sa kreiranim modelom za realizaciju radionica.

Projekt je realiziran u OŠ “Grbavica I” u periodu od 05.11. do 10.12.2013.godine u kome je učestvovalo 10 učesnika, kroz 6 interaktivnih radionica obogaćenih vježbama i igrama a u skladu sa provedenim organizaciono-tehničkim pripremama u prethodnom periodu.

Realizacija radionica se odvijala jednom sedmično u trajanju od 90 min, na kojima su obrađene sljedeće tematske cjeline:

1. Značaj zajedničkog rada/saradnje učenika, roditelja i nastavnika;
2. Komunikacija kao ključ uspješne saradnje;
3. Uloga učenika u odgojno-obrazovnom sistemu;
4. Uloga roditelja i nastavnika u odgojno-obrazovnom sistemu;
5. Školski ne/uspjeh – kako se s njim nositi ? ;

6. Rekapitulacija postavljenih ciljeva i rezultata kroz evaluaciju individualnih „Planova napredovanja“ učenika, roditelja i nastavnika.

Radionički rad je fokusiran na jačanje uloga i odgovornosti učenika, roditelja i nastavnika kroz aktivno i ravnopravno učešće svih učesnika. Na ovaj način učesnici su stekli saznanja o važnosti saradnje sva tri subjekta u ublažavanju/uklanjanju faktora koji značajno utječu na školski uspjeh. Kroz prezentacije, diskusiju, interaktivne vježbe i igre učesnici su osvijestili značaj i ulogu komunikacije u rješavanju svakodnevnih poteškoća i konflikta na relaciji učenik-roditelj-nastavnik i uvidjeli koliko nezainteresiranost samo jednog od njih može izazvati poteškoće u kvalitetu odnosa, a samim tim utjecati na školski uspjeh.

Rezultati evaluacije pokazuju da je realizacija projekta pokazala svoju opravdanost, korisnost i usklađenost sadržaja sa stvarnim potrebama učesnika. Učesnici radionica izrazili su veliko zadovoljstvo svojim učešćem, ističući ravnopravnost sva tri subjekta u grupi. Pored ravnopravnosti istaknuto je i međusobno podržavanje, dogovaranje, te isti ciljevi učesnika u prevazilaženju određenih poteškoća sa školskim uspjehom i nepoželjnim oblicima ponašanja i komuniciranja. U toku realizacije projekta, na individualnom planu su evidentirani pomaci u poboljšanju uspjeha i vladanja kod učenika i poboljšanju komunikacije između sva tri subjekta. Sadržaj radionica ocijenjen je zanimljivim, jasnim i konkretnim. Rad u grupama, vježbe i igre doprinijele su kreiranju opuštene atmosfere, izgradnji povjerenja u grupi i podsticanju razmjene mišljenja i dilema gdje su učesnici otvoreno razgovarali o poteškoćama sa kojima se susreću te zajedno sa grupom pokušavali doći do rješenja istih. Učesnici su posebno istakli ovakav pristup u radu jer su već nakon druge radionice bili vidljivi rezultati, te što se za konkretan problem tražilo rješenje. Svoju motiviranost za učešće u projektu učesnici su najjasnije pokazali svojim redovnim dolascima na radionice, te aktivnim uključanjem u rad.

Uključivanje pedagoga škole kao koordinatora projekta se, i u ovom ciklusu, pokazalo veoma uspješnim modelom. Na ovaj način se model projekta stavlja na raspolaganje pedagogima škola kako bi u budućnosti koristili usavršene strategije za prevazilaženje školskog neuspjeha, te jačali saradnju sva tri subjekta odgojno-obrazovnog rada.

Velika zainteresiranost učesnika za ovakav način rada i iskazana potreba za kvalitetnijom saradnjom u prevazilaženju poteškoća sa školskim uspjehom, obavezuje nas da projekt nastavimo i u 2014. godini.

3.3.2. Projekt „Civilna hrabrost“

Generalni cilj: Suzbijanje maloljetničkog nasilja i jačanje civilne hrabrosti.

Specifični cilj: Unapređenje zajedništva, povjerenja, civilne hrabrosti i unapređenje strategija borbe protiv nasilja.

Ciljna grupa: mladi između 12 i 18 godina.

U protekloj godini Kantonalna javna ustanova "Porodično savjetovalište" je ostvarila saradnju sa srednjom školom JU „Peta gimnazija“ i realizirala projekt „Civilna hrabrost“ čiji cilj je suzbijanje maloljetničkog nasilja i jačanje civilne hrabrosti.

Projekt u kojem je učestvovalo ukupno 22 učenika prvog razreda realiziran je u periodu oktobar-novembar 2013. godine kroz ukupno 7 radionica od 45 minuta koje su zasnovane na principima aktivnog i ravnopravnog učešća svih učesnika radionica, iskustvenom učenju i interaktivnim strategijama podučavanja.

Realizaciji projekta prethodio je sastanak sa predstavnicima navedene škole i roditeljima na kojem su se prezentirale opće informacije i predstavio sadržaj projekta, objasnila njegova psihosocijalna vrijednost, te je izvršen izbor učesnika odnosno razreda sa kojim će se realizirati radionice. Uz podršku direktora škole kao i razrednog starješine učenici su upoznati sa konceptom i ciljem projekta, dok se na prvoj radionici radilo na upoznavanju učenika sa voditeljima projekta i njihovom međusobnom zbližavanju kroz primjenu odgovarajućih tehnika i vježbi.

Radionice su se održavale kontinuirano, u terminima koji su unaprijed određeni, kroz koje su se učenici pored bazičnog upoznavanja sa vrstama nasilja, razgovarali i o različitim strategijama koje se mogu koristiti u borbi protiv vršnjačkog nasilja, zatim o tome šta za njih predstavlja civilna hrabrost, kako jačati zajedništvo i povjerenje u njihovoj grupi, a sve to kroz interaktivne vježbe u kojima su voditelji projekta nastojali da podstiču učesnike da kroz međusobne razmjene iskustva i interakciju, steknu nova znanja i razvijaju svoje vještine i sposobnosti.

Ovakav način rada pomogao je učenicima da spoznaju važnosti komunikacije, steknu znanja o vrstama nasilja i mobingu, usvoje modele ponašanja koji dovode do "smirivanja" situacije, saznaju više o važnosti povjerenja i preuzimanju odgovornosti za drugog, te da spoznaju na koji način posmatrači utiču na tok dešavanja i upravljaju ponašanjem sukobljenih. Očekivanja su da će učesnici koji su prošli radionice stečena znanja dalje prenositi i razmjenjivati sa vršnjacima koji nisu imali priliku proći kroz ovaj projekt.

Nakon završetka projekta učenici su izrazili žaljenje što se projekt završava te predložili da isti traje duže. Kroz ovakav vid interaktivnih vježbi može se vidjeti da je projekt veoma dobro prihvaćen od strane učenika. S ciljem promocije rada Ustanove i samog projekta „Civilna hrabrost“, voditelji i učenici JU „Pete gimnazije“ su gostovali u jutarnjem programu Kantonalne televizije Sarajevo.

3.3.3. Projekt: „Mladi za mlade“

Generalni cilj : osposobljavanje adolescenata-lidera u dobi od 15-18 godina za pozitivno vršnjačko djelovanje u socijalnom okruženju.

Specifični cilj:

1. Educirati adolescente - lidere iz oblasti komunikacije (vrste komunikacije, komunikacijske vještine i stilovi komuniciranja);
2. Osposobiti mlade da prepoznaju nasilje sa posebnim fokusom na vršnjačko nasilje i djeluju na sprječavanju negativnih efekata ovog nasilja.

U protekloj godini projekt je imao nove konceptijske izmjene nastale na osnovu iskustava iz prethodno realiziranih radionica, koje su podrazumijevale unos preporuka iz evaluacijskog izvještaja. Te preporuke su opisane i uvrštene u korake aktivnosti realizacije ovogodišnjeg šestog (6) ciklusa projekta koja je sprovedena u skladu sa organizaciono-tehničkim pripremama. Pripreme su podrazumijevale izmjene koncepta i broja radionica (uvrštena je i 6. radionica) te doradu evaluacionih instrumenata shodno navedenim konceptualnim izmjenama. Izmjene su napravljene s ciljem što boljeg ovladavanja liderskim vještinama poput asertivne komunikacije, aktivnog slušanja i medijacije kao bitnim kvalitetama vođe, kako bi kao takvi ojačali i bili spremniji za pozitivno vršnjačko djelovanje.

Projekt je realiziran u saradnji sa Omladinskom informativnom agencijom BiH, u prostorijama „Munja“, u periodu od 02.11. do 10.12.2013. godine kroz 6 interaktivnih radionica u kojima je učestvovalo 16 učenika motiviranih za pozitivno djelovanje u svom socijalnom okruženju iz 5 srednjih škola: Srednja

zubotehnička škola, Gimnazija "Obala", SŠC "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš, Željeznički školski centar i SŠ "28 juni" Istočno Sarajevo.

Radionice su realizirane jednom sedmično u trajanju od 90 minuta, u dogovorenim okvirnim terminima, na kojima su obrađene sljedeće tematske cjeline:

1. Upoznavanje učesnika sa liderskim kvalitetama, vještinama i mogućnostima djelovanja na vršnjake (prevencija, promjena ponašanja i stavovi) te rad na komunikacijskim vještinama;
2. Umijeće razgovora i aktivno slušanje;
3. Stilovi komunikacije - asertivna komunikacija ;
4. Vrste nasilja - prepoznavanje nasilnih oblika komuniciranja i ponašanja ;
5. Medijacija i liderstvo ;
6. Rekapitulacija znanja i liderstvo .

Radionice su usmjerene na kreiranje opuštene atmosfere, izgradnju povjerenja u grupi i podsticanje razmjene mišljenja i dilema učesnika. Učenje putem igre i praktične vježbe usvajanja novih i proširivanja postojećih znanja su se pokazale kao poželjan i efikasan način rada. Putem njih učesnici su ispoljili kreativnost, sposobnost improvizacije, uživljanja u uloge i spontanost, te na dinamičan i zanimljiv način usvajali znanja, što ih je dodatno motiviralo za redovne dolaske na radionice.

Evaluacija je pokazala da je projekt u značajnoj mjeri ispunio postavljene ciljeve. Radionice su pokazale svoju opravdanost, korisnost i usklađenost sadržaja sa stvarnim potrebama adolescenata, što je potvrđeno i povratnom informacijom učesnika. Učesnici su kroz ove radionice, putem diskusije, inetraktivnih vježbi i igara unaprijedili postojeće i stekli nove vještine nenasilne komunikacije, usvojili nova znanja o oblicima rizičnog ponašanja i komuniciranja što će im omogućiti da ih na vrijeme prepoznaju, djeluju na njihovoj prevenciji i prije svega izbjegnu u kasnijim odnosima sa okolinom i porodicom. Rezultati analize podataka pokazali su da se većina učesnika osjeća potpuno spremno, dok se nekolicina osjeća djelimično spremno za pozitivno vršnjačko djelovanje. Učesnici su istakli da od naučenog u svakodnevnom životu mogu primijeniti apsolutno sve, a naročito korisnim smatraju sadržaje vezane za vrste komunikacije, medijaciju i sprečavanje nasilja u adolescentskim vezama. Također su istaknute zanimljive igre, druženje, poučne teme o kojima se razgovaralo i dosta novih informacija. Učesnici smatraju da su radionice bile veoma korisne, kreativne, te da je atmosfera bila opuštena i vesela, što ih je potaklo na aktivno učešće u svim radionicama.

Jačanjem i unapređenjem njihovih kompetencija za pozitivno i preventivno vršnjačko djelovanje mladi postaju aktivniji u rješavanju konfliktnih situacija i spremnije preuzimaju odgovornost za vlastitu budućnost i budućnost svojih vršnjaka, te pozitivno utječu na druge.

Velika motiviranost učesnika te iskazano zadovoljstvo radom koji pospješuje aktivizam mladih i razvija svijest o potrebi i mogućnostima njihovog djelovanja u njihovom okruženju, iziskuje nastavak realizacije projekta i u 2014.godini.

3.3.4. Projekt: „Moj izbor“

Generalni cilj: prevencija bračne i porodične disfunkcionalnosti.

Specifični cilj: prevencija rizičnih faktora u izboru partnera i funkcioniranju partnerskih odnosa.

Ciljna grupa: mladi u dobi od 18 do 28 godina.

Tokom 2013. godine nastavljena je realizacija projekata „Moj izbor“. Najprije je završena priprema realizacije projekta koja je podrazumijevala obezbjeđivanje adekvatnog prostora za grupni rad. Tako je u saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT obezbijeđen prostor koji ispunjava sve preduvjete i tehničku opremljenost za izvođenje radionica u projektu (lokacija, prostranost, video-projektor, laptop i sl.). Pored toga, završeno je i formiranje grupe učesnika u projektu. Prethodno je Institut za razvoj mladih KULT obavio informiranje putem web-stranice i animiranje svog članstva i drugih mladih u ciljnoj grupi za učešće u projektu. Nakon toga realizirana su dva grupna inicijalna intervjua za preko 20 potencijalnih kandidata, kojima smo provjerili nivo motiviranosti i spremnosti svih prijavljenih kandidata za učešće u projektu, nakon čega je i konačno formirana grupa od 18 učesnika.

Također, priprema je podrazumijevala i izradu svih neophodnih materijala za realizaciju radionica projekta „Moj izbor“, odnosno izbor i pripremu različitih vježbi, igara i radnih listova koji će biti primjenjivani u radionicama. Provođenje organizaciono-tehničkih aktivnosti vezanih za organizaciju prostora, tehničku podršku, osvježanje, radne materijale i sl. bilo je redovna aktivnost i tokom izvođenja samih radionica.

Nakon pripremnih aktivnosti uslijedila je realizacija ciklusa od 8 radionica u projektu „Moj izbor“ sa sljedećim temama:

1. Upoznavanje, iznošenje očekivanja i dogovor o radu;
2. Stereotipi i predrasude o ljubavi, suprotnom spolu, seksu i braku;
3. Potrebe i očekivanja od partnera i partnerstva;
4. Izbor partnera;
5. Ljubav, zaljubljenost i ljubomora;
6. Partnerska komunikacija i razrješavanje konflikta;
7. Brak;
8. Rekapitulacija sadržaja i evaluacija.

Tokom navedenog ciklusa svih osam radionica realizirano je bez većih poteškoća, te su u potpunosti realizirani svi koraci i ispunjeni ciljevi svake radionice, uz primjenu adekvatnih interaktivnih i multimedijalnih sadržaja i tehnika grupnog rada. Također, važno je napomenuti da nije zabilježeno napuštanje projekta od strane učesnika, odnosno „osipanje“ grupe.

Jedna od ključnih osobenosti realizacije ovog ciklusa je aktivna grupna dinamika koja je omogućavala laku, neposrednu i intenzivnu komunikaciju među članovima, veće učešće u njenom radu, raznovrsnije oblike rada (individualni, rad u paru, u malim i velikim „podgrupama“), ali i veću dinamiku i bogatstvo pojedinačnih iskustava njenih članova. Postizanje planiranih ciljeva u svakoj radionici pozitivno se reflektovalo na atmosferu u grupi i na njeno funkcioniranje koje se odvijalo po svim uzusima (početna faza, grupa u fazi efektivnog djelovanja, završna faza rada grupe i separacija). Kvalitetno postavljena struktura grupe na samom početku njenog rada doprinijela je visokom stepenu kohezivnosti i velikim povjerenjem u grupi. Opisano funkcioniranje grupe imalo je direktan utjecaj na atmosferu u grupi, te nivo i kvalitetu komunikacije. Atmosfera u grupi je bila vrlo pozitivna i preovladavala je otvorenost i želja da se međusobno saraduje. Stoga upravo dobro postavljena struktura, pravila i balans moći doprinijeli su takvom ozračju da članovi grupe imaju osjećaj povjerenja, sigurnosti i predvidivosti.

Nakon realiziranih radionica u projektu, urađena je evaluacija projekta i završen Evaluacioni izvještaj za projekat „Moj izbor“. Evaluacija je realizirana kroz analizu: inicijalnih i finalnih upitnika, povratnih informacija učesnika prikupljenih metodom fokus grupe te opservacije i osvrta voditelja projekta. Na

osnovu komparacije inicijalnih i finalnih upitnika, evaluacija je evidentirala pozitivne efekte kod učesnika vezano za usvajanje novih znanja i vještina kojim se može pospješiti funkcionalnost vlastitih partnerskih odnosa. Također, analizom rezultata fokus grupe evidentirane su pozitivne promjene vezane za razumijevanje partnerskog odnosa i elemenata za izgradnju zrele i funkcionalne partnerske veze. U okviru radionica posebno je bio vidljiv napredak kroz razlikovanje „fenomena“ zaljubljenosti i „prave“ zrele ljubavi, te prepoznavanju stereotipa i predrasuda koji mogu ugroziti komunikaciju kao i rješavanje različitih konflikata u partnerskom odnosu.

Učesnici projekta posebno su istakli korisnost radionica koje su doprinijele da bolje razumiju sebe, preispitaju stavove i uvjerenja, da shvate šta je to što trebaju da očekuju u partnerskim odnosima i na koji način da grade partnersku vezu. Također, učesnici su navodili kako su tokom projekta uočili određene nedostatke vlastitih uvjerenja, te da su na istim radili, promijenili ih, što će im u konačnici veoma koristiti u raznim životnim situacijama.

3.3.5. Projekt: „Unapređenje roditeljstva“

Generalni cilj: Podizanje kvaliteta profesionalne podrške i pomoći roditeljima u jačanju roditeljske uključenosti i kompetencija u pripremanju djeteta za polazak u školu.

Specifični cilj: Osnažiti profesionalce u podizanju roditeljskih kapaciteta i kompetencija u procesu osamostaljivanja djeteta.

Ciljna grupa:

- Roditelji djece koja započinju osnovno školovanje;
- Profesionalci iz pedagoško-psiholoških službi osnovnih škola Kantona Sarajevo.

Na osnovu dobivenih rezultata evaluacijskog izvještaja iz 2012. godine, odnosno cijeneći značajnim pružanje stručne pomoći i podrške porodici sa školskim djetetom, u 2013. godini nastavljeno je sa realizacijom edukacije roditelja u osnovnim školama.

Realizaciji su prethodile pripremne aktivnosti vezane za određene korekcije na projektu koje se odnose na realizaciju radionica i priručnik „Unapređenje roditeljstva“. Pripremne radnje podijeljene su na nekoliko aktivnosti.

Prva aktivnost podrazumijevala je izradu, odnosno korekcije priručnika, koje su se odnosile na izmjenu edukativnog sadržaja radionica, kao i samih radionica kroz uvođenje dodatnih vježbi i radnih listova. Priručnik sadržava sve neophodne smjernice, te stručne i tematske članke za rad sa grupama roditelja i detaljno opisane korake u provođenju radionica i služit će kao vodič učiteljima u provođenju radionica sa roditeljima. Ova aktivnost je obuhvatala formiranje radne grupe za izradu priručnika (autori tekstova, lektor, dizajner) i održavanje nekoliko sastanaka radne grupe s ciljem pisanja tekstova, njihovog lektorisanja, izradu dizajna, prelom teksta, te redakturu i štampu.

Kroz cijeli priručnik skreće se pažnja na važnost saradnje učitelja i roditelja u prevazilaženju poteškoća koje nastaju prilikom polaska djeteta u školu te prijedlozi o načinima sprječavanja / prevazilaženja istih. Radionice su praćene radnim listovima i priložima koji sadrže igre, vježbe i testove pomoću kojih će učesnici, na aktivan i zabavan način, poboljšati postojeće i steći nove vještine i znanja o načinima kvalitetnije i potpunije pripreme porodice i djeteta za polazak u školu.

Edukativni sadržaj 1. radionice izmijenjen je na način da je u fokus stavljeno pitanje odgovornosti djece i roditelja za školu i njihove obaveze, te razvijanje samostalnosti i odgovornosti kod djece. Također, u sadržaj radionice uvrštene su nove vježbe.

Izmijene 2. radionice odnosile su se na izmjenu i dopunu edukativnog sadržaja u smislu dopunjavanja primjera iz stvarnog života koji govore o socijalizaciji i separaciji djeteta, kako bi se roditelji na što bolji način upoznali sa mogućim krizama do kojih dolazi uslijed odvajanja djeteta od roditelja. Aktivnosti u okviru 2. radionice također su poboljšane na način da su izmijenjene stare i dodate nove interaktivne edukativne vježbe za roditelje, kako bi se poboljšala dinamika rada i uključenost roditelja podigla na veći nivo. Interaktivne edukativne vježbe su koncipirane na način da voditelji radionica nisu jedini izvori saznanja, već roditelji kroz međusobne razmjene iskustva i interakciju, stiču nova znanja i razvijaju svoje vještine i sposobnosti. Vježbe se sastoje od radnih kartica, te niza pitanja i odgovora o separaciji i strahu od škole kod djece, koja se kroz igru uloga prolaze zajedno s roditeljima i na taj način educiraju roditelje za blagovremeno prepoznavanje problema kao i za ispravno reagiranje koje će doprinijeti rješavanju istog.

Edukativni sadržaj 3. radionice izmijenjen je na način da je fokus stavljen na autoritativni stil roditeljstva koji najpozitivnije djeluje na dijete, te na važnost postavljanja granica dječijem ponašanju i dosljednosti u njihovoj primjeni. Također, u sadržaj radionica uveden je upitnik za procjenu odgojnog stila roditeljstva čiji je cilj osvještavanje odgojnih postupaka roditelja, ali i povećanje motiviranosti roditelja za sam sadržaj radionice. Drugi upitnik kojim se ispituje način postavljanja granica usmjerava roditelje na postavljanje granica uz korištenje djelotvornih roditeljskih postupaka.

Sadržaj 4. radionice izmijenjen je te usmjeren na upoznavanje sa osnovnim psihološkim potrebama djece i važnosti kvalitetnog provođenja zajedničkog vremena unutar porodice, uz sagledavanje specifičnog mehanizma njihovog zadovoljenja u procesu koji nužno uključuje posredovanje odraslih. Fokus je stavljen na identifikiranje poteškoća u procesu zadovoljavanja tih potreba, iznošenje konkretnih prijedloga za prevazilaženje identifikiranih poteškoća te ulogu roditelja u zadovoljenju istih. Također, u sadržaj radionice uvrštene su aktivnosti (igre i vježbe) putem kojih su učesnici usvajali nove vještine i znanja na aktivan i zabavan način.

U skladu sa preporukama evaluacijskog izvještaja izvršene su i korekcije dva evaluaciona instrumenta i to: *Evaluacioni upitnik za roditelje* i *Radni list 3: Opservacija voditelja sa radionice*. Također, je rađeno i na uređenju cjelokupnog priručnika s ciljem ujednačavanja radionica projekta koje su kreirane od strane različitih autora- stručnih saradnika Savjetovališta.

Druga aktivnost odnosila se na identifikaciju osnovnih škola u kojima će se realizirati projekt u školskoj 2013./2014. godini. U ovoj godini planirano je da se radionice realiziraju u četiri osnovne škole, a ne kao što je do sada bio slučaj u svim osnovnim školama Kantona Sarajevo. Na taj način obezbjedit će se efikasnije praćenje projektnih aktivnosti, te pružiti kvalitetnija podrška voditeljima u realizaciji projekta. Nakon identifikacije četiri osnovne škole održani su sastanci sa direktorima škola kojima je predstavljen projekt, njegov cilj i svrha, aktivnosti, konkretni zadaci i efekti. Odmah su dogovoreni i sastanci sa učiteljima kako bi im se mogao prezentirati sadržaj Priručnika i dogovoriti dinamika rada.

Osnovne škole u kojima je realiziran projekt „Unapređenje roditeljstva“ su:

1. JU „Treća osnovna škola“;
2. O.Š. „Edhem Mulabdić“;
3. O.Š. „Mula Mustafa Bašeskija“;
4. O.Š. „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“.

Projekt je realiziran kroz 5 interaktivnih, edukativnih radionica, na kojima je ponuđen stručan, kvalitetan i cjelovit psiho-socijalni sadržaj fokusiran na proširivanje postojećih i sticanje novih znanja i vještina potrebnih roditeljima tog dobnog uzrasta djeteta, a obuhvatio je sljedeće tematske cjeline:

1. Pripremanje djeteta za polazak u školu;
2. Partnerstvo u roditeljstvu i odgojni stilovi porodica;
3. Socijalizacija i odvajanje djeteta (separacija);
4. Dječije potrebe i zajedničko vrijeme;
5. Rekapitulacija sadržaja radionica.

U projektu je ukupno učestvovalo **111** roditelja, **4** pedagoga te **9** učiteljica prvih razreda iz **4** osnovne škole. Aktivnosti u okviru realizacije radionica podrazumijevale su kontinuirano praćenje projektnih aktivnosti kroz redovni kontakt sa voditeljima projekta škola učesnica, evidenciju i obradu prikupljenih informacija, te redovno izvještavanje.

Evaluacija je provedena na dva nivoa: finalno anketiranje učesnika/roditelja na završnoj radionici, te opservacija radionica od strane voditelja nakon svake od radionica.

Rezultati evaluacijskog izvještaja pokazali su da je realizacija projekta za roditelje pokazala svoju opravdanost, korisnost i usklađenost sadržaja sa stvarnim potrebama učesnika, što je povratnom informacijom od strane svih učesnika i potvrđeno. Projekt je ispunio postavljene ciljeve na planu da su se projektom jačale i unaprijedile roditeljske kompetencije u pripremi djeteta za polazak u školu. Interaktivni rad se pokazao kao odličan način da se roditelji aktivno uključe u rad, te da se grupa oslobodi i otvoreno razgovara sa ostalim učesnicima razmjenjujući iskustva i navodeći vlastite primjere iz života. Roditelji su pozitivno reagirali na ovakav oblik rada iskazavši veliko zadovoljstvo ovim projektom jer obuhvata teme koje su trenutno aktuelne za njih, te im pomažu u prevazilaženju određenih situacija sa kojima se svakodnevno susreću u odgoju svoje djece i njihove pripreme za polazak u prvi razred osnovne škole. Priručnik je od strane voditelja ocijenjen jako kvalitetnim i korisnim štivom u čijem sadržaju su metodološki dobro postavljene aktivnosti što je omogućilo da se radionice realiziraju bez poteškoća, te da se na adekvatan način steknu nova znanja i unaprijedi roditeljstvo.

Prema dobivenim rezultatima, odnosno iskazanom zadovoljstvu učesnika edukacije ističe se potreba za nastavkom realizacije ovakvih radionica, odnosno projekta u budućnosti.

3.3.6. Projekt: „Zlatne godine“

Generalni cilj: prevencija socijalne isključenosti starijih osoba.

Specifični cilj: osnaživanje socijalnih veza starijih osoba sa dobnom populacijom i porodicom, jačanjem njihove socijalne uključenosti.

Ciljna grupa: osobe u dobi od 60-65 godina.

Projekt „Zlatne godine” u 2013. godini težio je smanjenju stereotipa i negativnog odnosa prema starenju, te u konačnici smanjenju socijalne isključenosti starijih osoba. U tom smislu, ovaj projekt s glavnim ciljem psihosocijalne podrške starijim osobama, ima ulogu ne samo promoviranja važnosti socijalne uključenosti starijih osoba, već neposrednog utjecaja na poboljšanje njihove kvalitete življenja kroz pokušaj izgradnje kvalitetnijih odnosa, kako u vlastitoj porodici tako i u socijalnoj sredini.

Projekt se realizirao u saradnji sa Općinom Centar Sarajevo-Službom za lokalnu samoupravu, u vidu interaktivnih radionica u 5 mjesnih zajednica na području navedene Općine, u trajanju od po 40 min., i u njemu je učestvovalo 35 osoba starije životne dobi /55-65 godina/.

Radionički rad zasnivao se na kombinaciji edukativnog i vođenog interaktivnog rada putem diskusije u grupi, uz više praktičnih vježbi uzimajući u obzir dob i specifične potrebe učesnika. U okviru radionice obrađene su teme vezane za uloge i položaj starih osoba u porodici. Govorilo se i o povezivanju sa dobnom populacijom, te osnaživanju kroz poticanje učesnika na razgovor o prednostima i nedostacima penzionisanja (slobodno vrijeme, samoća, usamljenost, stereotipi).

Na osnovu analize statističkih podataka i kvalitativnih iskaza učesnika može se zaključiti da se **ova aktivnost pokazala kao dobro osmišljena mjera u društvenoj brizi za osobe treće životne dobi. Naime, rezultati ukazuju da su radionice imale pozitivne učinke, kako u ponuđenom** sadržaju (92%), tako i u pojedinim dijelovima tribine, prema kojem je većina izjavila da im je sadržaj tribine bio, zanimljiv i jasan, konkretan i koristan (95,6%). Također, način prezentiranja sadržaja bio je ocijenjen visokom ocjenom, uz konstataciju da bi trebalo dati još više prostora interakciji na nivou voditelj – učesnik. Osobita vrijednost ovih radionica očituje se i u jasnoj želji za novim sadržajem, te proširivanjem broja učesnika. Izbor tema, predavača i metod rada ocijenjeni su visokim ocjenama, ali je nesumnjivo da postoji prostor za dodatno poboljšanje radionica.

Iz navedenog možemo zaključiti da su radionice ispunile svoj cilj, te da se s pravom može očekivati da će učesnici poticati i razmjenjivati stečena znanja i vještine, te pridonositi pozitivnim promjenama.

Budući da je ove godine izostala saradnja sa Centrom za zdravo starenje Novo Sarajevo, usljed slabe motivacije tj. nedovoljnog broja prijavljenih za učešće u radionicama, u kontaktu sa predstavnicima Centra dogovoreno je da se već početkom 2014. godine radi na intenziviranju realizacije projekta, te ulaganju dodatnog napora kako bi se motivirao što veći broj korisnika koji bi prošli projektne radionice.

3.3.7. Tribina-predavanja za roditelje

Generalni cilj: prevencija rizičnih, preddelinkventnih i delinkventnih oblika ponašanja.

Specifični cilj: edukacija roditelja za prepoznavanje i preveniranje unutarporodičnih faktora rizika u cilju blagovremenog prepoznavanja i preveniranja nepoželjnih oblika ponašanja koja vode maloljetničkoj delinkvenciji.

Ciljna populacija: Roditelji djece osnovnih škola Kantona Sarajevo.

U skladu sa Programom rada Ustanove, kao i na osnovu rezultata i preporuka evaluacije iz prethodnog ciklusa, te iskazanih potreba roditelja koji su prisustvovali na tribinama, početkom 2013. godine započete su aktivnosti na pripremi i realizaciji tribina. Nakon obezbjeđene podrške od strane Ministarstva obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo, identifikovane su potencijalne škole za učešće u projektu i definirane su dvije nove teme i to: 1., *„Mladi i Internet“* i 2., *„Pubertet i adolescencija-roditelji kao podrška“*.

Prva tema pod nazivom „**Mladi i Internet**“ bila je usmjerena na prevenciju negativnih utjecaja Interneta na djecu, odnosno rizika upotrebe istog. Tema se oslanjala i na rezultate istraživanja koje je Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ provela u 2010. godini u sedam osnovnih škola Kantona

Sarajevo na uzorku od 1.941 učenika. Kroz ovu temu roditelji su dobili osnovne preporuke o načinima prevencije i pravilnog korištenja Interneta. Na tribinama o ovoj temi učestvovalo je 820 roditelja.

U okviru druge teme pod nazivom „**Pubertet i adolescencija – roditelji kao podrška**“ obrađeni su najčešći problemi u odgoju s kojima se roditelji susreću u periodu adolescencije i načini kako se nositi sa njima. Kroz ovu temu roditeljima se željelo pomoći da izgrade što bolji odnos i komunikaciju sa adolescentom, kako bi se lakše nosili sa ovom razvojnom fazom djeteta. Na tribinama o ovoj temi bilo je prisutno 885 roditelja.

U okviru pripremanja navedenih tema obavljeno je prikupljanje i analiziranje dostupne literature i istraživanja, s ciljem izrade sadržaja i primjera koji će biti bliski roditeljima i koji će imati najveći utjecaj na edukaciju roditelja. Ove aktivnosti su rezultirale izradom Power point prezentacija koja su pomogle u jednostavnijem i preglednijem praćenju sadržaja tribine.

U cilju što bolje organizacije i koordinacije sa školama, izrađena je dinamika realizacije tribina, sa unaprijed ponuđenim datumom i satnicom realizacije tribina, za sve škole u Kantonu Sarajevo. Pri tome se vodilo računa o prijevozu, angažiranosti predavača na drugim poslovima, neradnim danima i obilježavanjima značajnih datuma u školama, te sugestijama koje su dali predstavnici škola u realizaciji tribina. Kao i u prethodnim ciklusima i u ovoj godini pristupilo se izradi detaljnog plana realizacije tribina i pripreme za njihovo provođenje što je podrazumijevalo: izradu tabelarnog prikaza plana realizacije tribina sa bitnim organizaciono-tehničkim detaljima (usaglašavanje termina realizacije, mjesta i vremena održavanja, kao i neophodna tehnička oprema i kontakt osoba zadužena za tribine ispred škole), ostvarivanje saradnje s pedagogima i direktorima škola, te izrada promotivnog i evaluacionog materijala.

U ovoj godini održane su **92 tribine - predavanja** za roditelje u sljedećih **58 osnovnih škola** Kantona Sarajevo: „*Isak Samokovlija*“; „*Malta*“, „*Meša Selimović*“, „*Mula Mustafa Bašeskija*“, JU „*Prva osnovna škola*“, „*Osman Nuri Hadžić*“, „*Zajko Delić*“, JU „*Druga osnovna škola*“, „*Velešićki heroji*“, „*Dobroševići*“, „*Vrhbosna*“, „*Mirsad Prnjavorac*“, JU „*Četvrta osnovna škola*“, „*Džemaludin Čaušević*“, „*Hasan Kaimija*“, „*Alija Nametak*“, „*Čengić Vila I*“, „*Osman Nakaš*“, „*Edhem Mulabdić*“, „*Safvet-beg Bašagić*“, „*Mehmedalija Mak Dizdar*“, „*Sokolje*“, JU „*Šesta osnovna škola*“, „*Umihana Čuvidina*“, JU „*Sedma osnovna škola*“, „*Avdo Smailović*“, „*Porodice ef. Ramić*“, „*Pofalići*“, „*Vladislav Skarić*“, „*Hrasno*“, „*Čamil Sijarić*“, „*Fatima Gunić*“, „*Nafija Sarajlić*“, „*Grbavica I*“, „*Silvije Strahimir Kranjčević*“, JU „*Osmo osnovna škola – Amer Čenanović*“, JU „*Treća osnovna škola*“, JU „*Deveta osnovna škola*“, „*Zaim Kolar*“, „*6. mart*“, „*9. maj*“, „*Hilmi ef. Šarić*“, „*Hasan Kikić*“, „*Grbavica II*“, „*Aleksa Šantić*“, „*Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak*“, „*Musa Čazim Čatić*“, „*Kovačići*“, „*Skender Kulenović*“, JU „*Peta osnovna škola*“, „*KŠC – osnovna škola Stup*“, „*Behaudin Selmanović*“, „*Zahid Baručija*“, „*Hašim Spahić*“, „*Podlugovi*“, „*Srednje*“, „*Šejh Mehamed ef. Hadžijamaković*“ i JU „*Deseta osnovna škola*“.

Na navedenim tribinama-predavanjima za roditelje učestvovalo je ukupno **1.705 roditelja**. U tri osnovne škole („*Saburina*“, „*Izet Šabić*“ i „*Hamdija Kreševljaković*“) tribine se nisu realizirale shodno zahtjevu i molbi škola, i to zbog nemogućnosti organiziranja tribina od strane škola u predviđenom vremenskom roku.

U nastojanjima da se poveća nivo informiranosti i motiviranosti roditelja za uključenje u ovogodišnji ciklus, kao i nivo kvalitete i efektivnosti održanih tribina, realizirane su i dodatne aktivnosti u okviru ovog projekta, i to:

- izrađena je posebna obavijest za web stranicu Ustanove pod nazivom Tribine 2013 – poziv za roditelje, koja je tokom realizacije tribina kontinuirano nudila informacije o sadržaju i terminima realizacije tribina, uz galeriju fotografija sa realiziranih tribina;
- izrađeno je i poslano pismo/obavijest i plakat sa novim dizajnom za sve škole koje su učestvovala u realizaciji;
- uvedeni su i redovno održavani timski sastanci voditelja i opservatora tribina koji su imali formu timske supervizije (intervizije) i imali su za cilj rješavanje organizacionih pitanja u realizaciji tribina i iznalaženje dodatnih mogućnosti u motiviranju roditelja za dolazak na tribine;
- održani su sastanci sa direktorima osnovnih škola u kojima je u proteklim ciklusima primijećen loš ili nikakav odziv roditelja, kako bi se i na taj način radilo na poboljšanju zajedničke saradnje i podizanju svijesti o značaju samog projekta;
- održani su informativni razgovori sa predstavnicima vijeća roditelja koji su za cilj imali aktivno uključivanje vijeća roditelja u samu organizaciju tribina, što je podrazumijevalo njihovo dodatno angažovanje u obavještanju roditelja o dogovorenim terminima realizacije i njihovo dodatno motiviranje;
- uveden je poseban nivo evaluacije projekta koji se odnosi na povratne informacije opservatora i voditelja o dinamici i kvaliteti samog predavanja, te o odnosu škole prema projektu i organizaciono - tehničkim aspektima pripreme tribine. U tu svrhu kreirani su i izrađeni evaluacioni obrasci za opservatore i voditelje tribina koji su se popunjavali nakon svake održane tribine;
- realizirano je medijsko gostovanje na TVSA i TV Vogošća u cilju promocije sadržaja tribina i poziva roditelja za učešće u njima;
- upućen je poziv svim medijskim kućama da potpomognu promociju Tribina i na taj način pokažu da porodica nije na margini društvenih dešavanja.

Nakon završetka realizacije tribina u gore navedenim školama, izrađen je **evaluacijski izvještaj** o realizaciji projekta koji je imao za cilj provjeru postignutih rezultata u odnosu na postavljene ciljeve, te unapređenje narednih tribina. Evaluacijski izvještaj izrađen je na osnovu obrade i interpretacije rezultata iz *četiri ugla posmatranja*, odnosno povratnih informacija roditelja, pedagoga, voditelja i opservatora. Evaluacijsko anketiranje roditelja i pedagoga provodili su voditelji nakon završetka prezentacija teme, dok su voditelji i opservatori svoje opservacione listove popunjavali nakon svake završene tribine.

Podaci dobiveni u evaluaciji ukazuju na variranje kada su u pitanju dolasci roditelja na tribine. Samo kao ilustraciju navodimo primjer nekolicine škola u kojima nije bio prisutan niti jedan roditelj (pa čak ni predstavnici Vijeća roditelja), dok je s druge strane u nekoliko škola zabilježen odziv koji je bio veći od očekivanog broja roditelja. Na osnovu opservacija i podataka dobijenih u evaluaciji može se zaključiti da se u pojedinim školama komunikacija između roditelja i škole svodi samo na puko prenošenje informacija o ocjenama i vladanju djeteta, da se ne saraduje sa roditeljima u cilju poboljšanja odgojne komponente škole, te da se sve manje njeguju odnosi koji stvaraju mogućnost aktivnijeg angažmana i uključivanja roditelja u odgojno-obrazovni proces.

Međutim, i pored ovih ograničenja u realizaciji projekta, rezultati evaluacije su pokazali da su svi aspekti tribina ocijenjeni vrlo pozitivno od strane roditelja i stručnih saradnika škole. Roditelji su sadržaje tribina ocijenili vrlo korisnim, konkretnim i primjenjivim u svakodnevnom odgoju, a sam način rada i izlaganja ocijenili su veoma zanimljivim. Stoga se može zaključiti da je projekt u potpunosti ispunio postavljene ciljeve. Ipak, potrebno je u narednim ciklusima poduzeti dodatne mjere i aktivnosti s ciljem animiranja i motiviranja roditelja i predstavnika škola (naročito vijeća roditelja) kako bi ovaj projekt shvatili i doživljavali kao podršku roditeljstvu i kao doprinos boljim rezultatima odgojno-obrazovnog procesa, naročito u segmentu izgradnje partnerskih odnosa roditelja i škole.

3.3.8. Tribina-predavanje „Mladi i Internet“

Generalni cilj: Prevencija negativnih uticaja Interneta na djecu.

Specifični cilj: Prevencija socijalne izoliranosti djece i izloženosti nasilju na Internetu.

Ciljna populacija: Djeca i mladi.

Pored realizacije ove teme u okviru „Tribina za roditelje“, ostavljena je mogućnost školama, organizacijama i drugim subjektima da se prema njihovim specifičnim potrebama i zahtjevima provedu preventivne aktivnosti o temi „Mladi i Internet“.

S tim u vezi uspostavljena je saradnja sa O.Š. „Srednje“ koja je iskazala zainteresiranost za realizaciju predavanja o ovoj temi. Za potrebe predavanja provedeno je istraživanje na 104 učenika od petog do osmog razreda ove škole. Nakon prikupljanja upitnika, urađena je logička obrada, unos u bazu podataka, te statistička obrada podataka i izvještaj o realiziranom istraživanju.

Rezultati pokazuju da je, u poređenju sa drugim školama u kojima je provedeno istraživanje, u O.Š. „Srednje“ nešto niži procenat (76,9%) djece koja imaju iskustva u korištenju Interneta, te da ga rjeđe koriste. Međutim, i u ovoj školi je značajan procenat (10%) djece koja koriste Internet od tri do šest sati dnevno, te 5% onih koji ekstremno mnogo koriste Internet, odnosno više od šest sati dnevno. Trećina učenika se pretražujući Internet susrelo sa pornografskim sadržajima, pri čemu dječaci značajno češće izvještavaju o (nepoželjnom) izlaganju seksualnom sadržaju, njih 50%, u odnosu na 8,4% djevojčica. Oko 75% učenika ima profil na Facebook-u, a 22,5% učenika se sastalo sa osobom koju su upoznali preko Interneta. Dobiveni rezultati na ispitanom uzorku pokazuju da se 33,8% učenika na Internetu ponaša onako kako se ne bi ponašali u stvarnom životu, a 13,8 % učenika pokazuje određene znakove razvoja ovisnosti o Internetu. Ovi podaci su dovoljan argument da se ovoj temi u školi posveti značajna pažnja, kako kroz predavanja učenicima i roditeljima, tako i kroz edukaciju nastavnika i stalno traganje za strategijama prevencije negativnog utjecaja Interneta na učenike.

Dobiveni rezultati su predstavljeni kroz dvije prezentacije. Prva je organizirana za više od 70 učenika starijih razreda, dok je druga prezentacija održana za 14 roditelja učenika Osnovne škole „Srednje“.

Također, u okviru saradnje sa institucijama u mreži socijalne zaštite Kantona Sarajevo, održano je interaktivno predavanje za djecu, mlade i stručne radnike u JU „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“ Sarajevo. Prezentator iz KJU „Porodično savjetovište“ je održao dva predavanja na temu „Mladi i Internet“ za djecu i mlade osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. U okviru predavanja govoreno je o prednostima i nedostacima korištenja različitih internet servisa, te o opasnostima i rizicima koje korištenje Interneta sa sobom nosi.

U ugodnom i poticajnom ambijentu razgovarano je o najaktuelnijim internet trendovima kod mladih, kao i o različitim primjerima koji za korisnike Interneta mogu predstavljati potencijalnu opasnost. Svi učesnici su aktivno participirali u predavanju i navodili primjere iz vlastitog iskustva i iskustva svojih prijatelja koji mogu doprinijeti sigurnom i pravilnom korištenju Interneta. Sadržaj predavanja je bio oplemenjen prezentacijom i multimedijalnim sadržajima, a završio se diskusijom i donošenjem zajedničkih zaključaka i preporuka za korisno i sigurno korištenje Interneta.

U okviru obilježavanja Dječije nedjelje 2013. godine na poziv SOS Društvenog centra „Herman Gmainer“ predstavnici Kantonalne javne ustanove „Porodično savjetovište“ održali su stručno

predavanje za više od 20 roditelja, nastavnika i učenika o temi „Vaše dijete i društvene mreže“ u prostoru Centra. Predavanje je bilo prilagođeno mješovitoj grupi te je pored prezentacije realiziran i interaktivni rad kroz radne grupe u kojima su učesnici diskutovali o različitim situacijama tipičnim za zloupotrebu Interneta. Radne grupe su diskutirale i tražile rješenja za ponuđene situacije te plenarno prezentirale rezultate cijeloj grupi.

Ovo predavanje je bilo popraćeno i od strane medija te je od strane predstavnika naše Ustanove data izjava o problemima zloupotrebe Interneta za Centralni dnevnik Federalne televizije.

3.3.9. Projekt „Nepotpune porodice“

Generalni cilj: Pružanje psihosocijalne podrške članovima nepotpunih porodica.

Specifični ciljevi:

1. Smanjenje rizičnih faktora nepotpune porodice;
2. Podrška u odgoju djece;
3. Podrška u socijalnoj integraciji.

Ciljna populacija: Roditelji i djeca iz nepotpunih porodica.

Okrugli sto „Jednoroditeljske porodice - prava djeteta“ opisan pod tačkom 3.2.9. ovog Izvještaja je polazna osnova za razvijanje ovog projekta.

3.4. ISTRAŽIVANJE

3.4.1. Istraživanje potreba mladih za psihosocijalnom podrškom u razvoju buduće karijere.

Problem istraživanja: Veliki broj mladih osoba nakon završetka formalnog obrazovanja je neodlučno u pogledu izbora buduće karijere, te na njihov izbor utječu roditelji, vršnjaci, prijatelji i dr. Također, mladi često nedovoljno poznaju sebe, svoje sposobnosti i kompetencije, te nemaju razvijene samoprezentacijske vještine, što im otežava zapošljavanje.

U 2013. godini izvršene su sve pripreme za provođenje istraživanja na temu psihosocijalne podrške u razvoju buduće karijere. Pripreme su se odnosile na analizu dosadašnjih istraživanja i tretiranja ove tematike u stručnoj literaturi kako bi rezultati bili usmjereni u pravcu smanjenja broja nezaposlenih mladih ljudi kroz promociju pristupa aktivnog traženja zaposlenja i samozapošljavanja, te izgradnji kapaciteta mladih ljudi kroz pripremu za tržište rada. Na taj način su, kao posebna aktivnost u okviru projekta, definirani cilj i karakter provedenog istraživanja.

Budući da je navedenim projektom predviđeno da istraživanje obuhvati procjenu interesa, potreba, kompetencija, vještina i očekivanja mladih po pitanju posla i tržišta rada na koje bi se kasnijim intervencijama i aktivnostima u projektu moglo što adekvatnije odgovoriti ili ih unaprijediti, svrha samog istraživanja jeste identifikacija nivoa informiranosti i trenutnih vještina, znanja i sposobnosti sadašnjih i budućih potražioca zaposlenja koji predstavljaju željene ili neophodne uvjete za zaposlenje, organizacioni i lični uspjeh.

Činjenica je da se poznavanjem vlastitih sposobnosti, vrijednosti i profesionalnih interesa budućih tražioca zaposlenja smanjuje raskorak između potreba poslodavca i individualnih znanja i sposobnosti. Predmet ovog istraživanja nije profesionalna orijentacija, već procjena interesa mladih, njihovih potreba,

sposobnosti i očekivanja u pogledu zaposlenja i tržišta rada u svrhu izrade i realizacije pilot-projekta podrške mladima u odabiru zanimanja i razvoju vlastite karijere. Za ciljnu grupu istraživanja identifikovani su učenici završnih razreda srednjih škola Kantona Sarajevo, te je u skladu sa tim obezbjeđena neophodna saglasnost resornog Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade.

Također, u proteklom periodu konstruiran je upitnik za potrebe ovog istraživanja koji sadrži dvije kategorije čestica (opća pitanja i pitanja o karijeri i zapošljavanju) s ciljem obezbjeđivanja dubinskih procjena interesa mladih, potreba, sposobnosti i očekivanja u pogledu zaposlenja i tržišta rada. Upitnik je, pored toga što obezbjeđuje procjenu navedenih kategorija, posebno prilagođen ciljnoj grupi (srednjoškolci) i kulturološkom miljeu BiH. Upitnik sadrži ukupno 47 čestica ili pitanja koja, pored pružanja uvida u ranije navedene sociodemografske prilike ispitanika (8 pitanja), također konstituiraju i sljedeće skale ključnih kompetencija (39 pitanja):

- Skala Komunikacija na stranom jeziku (1 pitanje);
- Skala Digitalna kompetencija (7 pitanja);
- Skala Učenje, studiranje i nastavak naučne karijere (6 pitanja);
- Skala Međuljudske i građanske kompetencije (10 pitanja);
- Skala Poduzetništvo (3 pitanja);
- Skala Kulturološka ekspresija (6 pitanja);
- Skala Karijera i zapošljavanje (6 pitanja).

Navedenih 7 skala predstavljaju bazični okvir za provođenje kvantitativne i kvalitativne obrade podataka, a njihove pripadajuće čestice u cjelosti odgovaraju varijablama predviđenim za analizu istraživanja.

3.5. IZDAVAŠTVO

3.5.1. Brošura „Roditelj, dijete i škola“

Generalni cilj: Jačanje roditeljske uključenosti i kompetencija u odgoju djeteta kroz dodatno, blagovremeno i preventivno informiranje i djelovanje.

Specifični ciljevi:

1. Informirati roditelje o odgojnim stilovima roditeljstva;
2. Educirati roditelje o poticanju unutrašnje motivacije;
3. Podići svijest roditelja o kreativnom korištenju slobodnog vremena djece i mladih.

Ciljna populacija: roditelji djece osnovnoškolskog uzrasta.

Na osnovu uspješnog štampanja i distribucije brošure „Roditelj, dijete i škola“ iz 2010. godine u trećem kvartalu 2013 godine pripremljeno je drugo izdanje ove brošure u kojoj su obrađene tri nove teme: „Odgojni stilovi roditeljstva“, „Unutrašnja motivacija kod djece – kako je poticati unutar porodice“ i „Slobodno vrijeme djece i mladih“. Navedene teme su prezentirane roditeljima u okviru Tribina – predavanja za roditelje čija je evaluacija pokazala visok stepen korisnosti i prihvatljivosti ovih tema. Priprema ove brošure sa navedenim temama ima za cilj jačanje roditeljske uključenosti i kompetencija u odgoju djeteta kroz dodatno, blagovremeno i preventivno informiranje i djelovanje.

Tekst „Odgojni stilovi roditeljstva i njihov utjecaj na dijete“ govori o autoritarnom, liberalnom, ravnodušnom i autoritativnom stilu roditeljstva, te ukazuje na važnost postavljanja granica dječijem

ponašanju. Tekst na temu „Unutrašnja motivacija djece - kako je poticati unutar porodice“, pruža savjete roditeljima o najčešćim uzrocima pada motivacije, kako da prepoznaju osobine dobro motiviranog djeteta, te na koje načine se može poticati i razvijati unutrašnja motivacija kod djece. Tekst je urađen na način da kroz brojne primjere o kojima govori, jezikom koji je blizak roditelju, ponudi što više korisnih informacija roditeljima koje će ih znatno osnažiti u njihovim roditeljskim ulogama.

Treća tema pod nazivom „Slobodno vrijeme djece i mladih – prostor kreativnog djelovanja“ obrađuje kulturne obrasce u provođenju slobodnog vremena i razmatra strukturu slobodnog vremena djece i mladih u porodici te vannastavnih aktivnosti u školi. Kroz ovu temu ponuđena je mogućnost saznanja kako podstaći dječiju kreativnost za vannastavne aktivnosti, podržati dijete u organiziranju slobodnog vremena, te koji to roditeljski interesi i stavovi utječu na slobodno vrijeme djece.

Brošura „Roditelj, dijete i škola“ će nakon formatiranja, tehničkog uređenja i dizajniranja biti dostupna roditeljima u PDF formatu na web stranici Ustanove.

3.6. PROMOTIVNO-PROPAGANDNE AKTIVNOSTI

3.6.1. Obilježavanje Međunarodnog dana porodice

Zbog nedostatka finansijskih sredstava nije bilo moguće organizirati planiranu manifestaciju u povodu obilježavanja Međunarodnog dana porodice -15 maj.

Međutim, uzimajući u obzir značaj ovog datuma kao i dosadašnju praksu, KJU „Porodično savjetovalište“ je u povodu obilježavanja Međunarodnog dana porodice – 15 maja uz saglasnost Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo uputila prigodan literarni rad svim osnovnim školama Kantona Sarajevo koji je napisala uposlenica Savjetovališta - profesorica književnosti naroda BiH i bosanskog jezika.

Rad je upućen na čitanje đacima u svim odjeljenjima kako bi podsjetio na značaj i ulogu porodice, njenih vrijednosti, kao i svih bitnih elemenata koji čine porodicu funkcionalnom i značajnom u izgradnji pozitivne ličnosti mladog čovjeka. Ovaj rad na metaforičan način prikazuje društvo kao jednu veliku porodicu u kojoj su svi članovi podjednako važni i odgovorni. On budi empatiju prema važnosti zajedništva i kroz primjere daje ideje djeci o tome šta sve korisno mogu uraditi za: druga iz klupe, školu, komšije, roditelje i sl.

Prema povratnim informacijama iz škola, ovakav pristup je naišao na značajno interesovanje i podršku, te je inicirao teme o porodici kako u okviru nastave tako i na vanškolskim aktivnostima učenika.

3.6.2. Izrada propagandnih materijala Ustanove

Zbog nedostatka finansijskih sredstava u ovoj godini nismo bili u prilici izraditi propagandni materijal (letke, kalendare i rokovnike).

3.6.3. Web stranica

U proteklom periodu nastavljeno je sa inoviranjem sadržaja i aktuelnosti web stranice Savjetovališta. Kada je riječ o redovnom održavanju web stranice izvršeno je ažuriranje kompletnog sadržaja linka koji se odnosi na projekte primarne prevencije. Značaj spomenutog ažuriranja se sve više ogleda i u jačanju psihosocijalne i promotivno-propagandne djelatnosti Ustanove, kao i u dodatnoj komunikaciji sa

građanima i potencijalnim klijentima koji putem web stranice i e-maila ostvaruju komunikaciju sa Ustanovom.

Poseban akcent stavljen je i na objavljivanje aktivnosti koje Savjetovalište provodi u zajednici, te su tako objavljeni slijedeće aktuelnosti: „Učešće na roditeljskom sastanku – Vrtić Amel i Nur“; "Huliganstvo na sportskim terenima" ; Predavanje JU „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“; „Moj izbor – 2013“; „15. maj - MEĐUNARODNI DAN PORODICE“; „Predavanje JU „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“; „Poziv za tribine-2013“; *MOJ IZBOR 2013 - Poziv za učešće u projektu* i obilježavanje "*Dječije nedjelje*" 2013. godine; poziv "Tribine - predavanje za roditelje"- za sve roditelje iz Kantona Sarajevo sa datumima realizacije; Realizacija projekata „Mladi za mlade“ i „Zajedno do uspjeha“; Predavanje na temu "Specijalizirana prevencija"; Predavanje za članove Udruženja oboljelih od Multipleskleroze - "Razvojne faze porodice i bolest"; Informacija sa održanog Okruglog stola o temi "Jednoroditeljske porodice - položaj djece".

Softverskom analizom posjeta (*Google analytics*) web stranice za proteklu 2013. godinu, a zaključno sa 31.12.2013. godine evidentirano je 8209 posjetitelja koji su ostvarili 25.732 pregleda sadržaja linkova i naslova u okviru web stranice Ustanove.

3.6.4. Učešće u medijskim nastupima

Učešće u medijskim nastupima se vršilo na poziv medija i prema ukazanoj potrebi za medijskim istupom vezano za društvene pojave i porodične probleme koje Ustanova u svojoj djelatnosti tretira. U proteklom periodu realizirani su slijedeći medijski nastupi:

BHT1- prilog za temu „Momački porez i povećan broj samaca” u okviru koje je govoreno o razlozima zbog kojih mladi odbijaju brak. Naglašeno je da je brak dinamička kategorija koja se mijenja, zatim da u našem društvu postoji izmijenjen sistem vrijednosti koji mladima pokazuje iskrivljenu tipologiju poželjnog društvenog ponašanja, te ekonomski i socijalni razlozi zbog kojih se mladi sa strahom opredjeljuju za brak.

RSG – intervju o potencijalnim ljubavnim problemima zbog kojih se parovi obraćaju Savjetovalištu i uspješnosti terapije istih.

RSG - Izjava za Međunarodni dan porodice o mogućnostima i načinima na koje Savjetovalište može pomoći porodici. U izjavi je istaknuto da KJU “Porodično savjetovalište” pruža usluge porodici i pojedincima kada porodični odnosi postanu disfunkcionalni ili kada pojedinac dođe u potrebu za psiho-socijalnom podrškom. Također, naglašeno je da se značajan dio rada u Ustanovi odvija u segmentu primarne prevencije, a sve u cilju jačanja funkcionalnih porodičnih odnosa, kao i da su te aktivnosti namijenjene svim razvojnim fazama jednog porodičnog sistema kao što su: djeca, roditelji, mladi, predbračna savjetovanja, jačanje socijalne uključenosti starijih osoba i slično.

TVSA - Gostovanje u jutarnjem programu „Sarajevsko jutro“ u cilju najave početka realizacije novog ciklusa Tribina za roditelje sa dvije teme: „Pubertet i adolescencija - roditelji kao podrška“ i „Mladi i Internet“. Tom prilikom predstavljen je rad KJU „Porodično savjetovalište“ kao i sam sadržaj i cilj projekta. Također, prezentirana je važnost učešća roditelja, te datumi i vrijeme realizacije tribina.

TV Vogošća - Gostovanje u „Otvorenom programu“ u cilju najave početka realizacije novog ciklusa Tribina za roditelje sa dvije teme: „Pubertet i adolescencija - roditelji kao podrška“ i „Mladi i Internet“ sa fokusom na termine održavanja u osnovnim školama općine Vogošća. Tom prilikom predstavljen je

rad KJU „Porodično savjetovalište“ kao i sam sadržaj i cilj projekta. Također, prezentirana je važnost učešća roditelja, te datumi i vrijeme realizacije tribina.

TV Vogošća - Izjava za „Vogošćansku hroniku“ o početku realizacije novog ciklusa Tribina za roditelje sa dvije teme: „Pubertet i adolescencija – roditelji kao podrška“ i „Mladi i Internet. Tom prilikom pozvani su svi roditelji da posjete tribine, naglašeni su termini održavanja u osnovnim školama općine Vogošća, kao i cilj projekta.

Radio BHT1 - Gostovanje u emisiji „Odrastanje“ koja govori o spoznaji i problematici s kojom se roditelji susreću pri djetetovom odrastanju. U toku gostovanja predstavljen je rad KJU „Porodično savjetovalište“ kroz aktivnosti Odjeljenja za savjetodavno-terapeutske poslove i Odjeljenja za razvojno-istraživačke poslove pri čemu su prezentirani projekti primarne prevencije koji se provode za ovu populaciju.

Također, predstavljen je sadržaj Tribina za roditelje koje su se provodile u tom periodu, kao i planirane aktivnosti za obilježavanje Međunarodnog dana porodice. Slušatelji koji su se javljali u program, imali su priliku dobiti odgovore na postavljena pitanja.

Saopštenje za medije - Upućeno je saopštenje za medije u cilju poziva roditeljima na Tribine za roditelje sa dvije teme: „Pubertet i adolescencija – roditelji kao podrška“ i „Mladi i Internet“, a sve u želji za senzibiliziranjem javnosti o važnosti zajedničkog djelovanja na podršci odrastanju i razvoju funkcionalnih porodičnih odnosa.

Radio Antena - Izjava o temi „Kako se riješiti stresa pred vjenčanje“ pri kojoj je naglašeno da taj stres nije vrsta klasičnog stresa koji prati negativna emocija, već se radi o stresu koji se vezuje za pozitivne događaje. Istaknuto je da KJU „Porodično savjetovalište“ nudi mnogo širu mogućnost, a to je predbračno savjetovanje kroz koje budući supružnici imaju priliku sagledati svoj odnos u cjelini, jer sam odlazak kod matičara predstavlja puku formalnost u odnosu na psihičku zrelost i spremnost za ulazak u brak.

„Dnevni Avaz“ – Uspostavljena je saradnja sa ovim novinskim listom u rubrici „Porodica i zdravlje“ u kojoj je pedagoginja naše Ustanove odgovorila na pitanja čitatelja o odgojnim stilovima roditeljstva, uspješnom odgoju te načinima motivacije za učenje. Kroz odgovore na postavljena pitanja čitatelji su dobili informacije o tome kako na primjeren način kažnjavati dijete, kako motivirati djecu kada je u pitanju učenje, šta raditi kada se javlja ljubomora između djece, te kako se neusklađeni roditeljski stavovi odražavaju na djecu i kako to djeca koriste. Također, kroz odgovore je predstavljena djelatnost Ustanove, usluge koje pružamo te način na koji građani mogu ostvariti kontakt i saradnju sa nama

BHRT- Snimljen prilog za porodični magazin „Kišobran“ u kojem je govoreno o životnom ciklusu porodice sa fokusom na fazu mlade nezavisne osobe koja se osamostaljuje, ali ne odlazi direktno u zasnivanje nove porodice.

TVSA – Gostovanje u emisiji „Treće doba“ u kojoj je govoreno o strahovima osoba treće životne dobi, njihovoj opravdanosti, pomoći i načinima prevazilaženja. Nakon emisije je bilo više javljanja iz nekih neformalnih grupa sa pitanjima o mogućnostima korištenja usluga Savjetovališta.

TV1 – Na poziv predsjednice Udruženja samohranih roditelja „Jedan manje – one less“ realizirano je televizijsko gostovanje na TV1 u emisiji „Ja biram goste“, gdje se obradila tema aktuelnog položaja populacije jednoroditeljskih porodica u našem društvu, sa posebnim osvrtom na probleme stigmatizacije

takvih porodica i drugih vezanih problema koje nosi stigma. Pored toga, predstavljeni su rezultati istraživanja o jednoroditeljskim porodicama koje je provela naša Ustanova u 2012. godini.

BHRT- Učešće u snimanju priloga za porodični magazin „Kišobran“ o temi „Tradicija zajedničkog porodičnog objedovanja“. U prilogu su date kratke informacije gledaocima o smislu i značaju održavanja porodičnih rituala, te koliko zajednički obroci kao poseban oblik porodičnog rituala mogu ojačati porodične veze.

TVSA - Prilog za Dnevnik o održanom Okruglom stolu „Jednoroditeljske porodice“ u kome je predstavljeno provedeno istraživanje KJU „Porodično savjetovalište“ o temi „Psihosocijalne potrebe jednoroditeljskih porodica i njihove strategije suočavanja sa problemima“ kao i ciljevi Okruglog stola.

TVSA - S ciljem promocije rada Ustanove i samog projekta „Civilna hrabrost“ voditelji projekta „Civilna hrabrost“ i učenici JU „Peta gimnazija“ su gostovali u jutarnjem programu Kantonalne televizije Sarajevo. Tom prilikom voditelji su predstavili projekt, govorili o tome kako je došlo do njegovog nastanka te gledaocima objasnili specifične ciljeve projekta, kao i značaj njegovog realiziranja kako za mlade tako i za naše društvo. Posebno se razgovaralo o radionicama u kojima su učenici učestvovali i o temama koje su obrađivane kroz interaktivne vježbe. Nasuprot tome učenici su imali priliku govoriti o svojim iskustvima vezanim za projekt, o tome kako ih je učešće u projektu promijenilo kao i vlastitim doživljajima sa realizacije istog.

FTV – Prilog za Centralni dnevnik Federalne televizije o predavanju „Mladi i Internet“ u kojem je data izjava o problemima zloupotrebe Interneta i prevenciji njegovog negativnog utjecaja na djecu.

3.6.5. Okrugli sto „Jednoroditeljske porodice-prava djeteta“

Povodom obilježavanja „Dječije nedjelje“ Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ u saradnji sa J.U „Kantonalni centar za socijalni rad“ 03.10.2013.g. održala Okrugli sto „Jednoroditeljske porodice-prava djeteta“ sa ciljem ukazivanja na stanje i potrebe jednoroditeljskih porodica u Kantonu Sarajevo, te iniciranja intenzivnijeg i sveobuhvatnijeg pružanja psihosocijalne podrške ovim porodicama.

Na Okruglom stolu prezentirani su rezultati istraživanja „Psihosocijalne potrebe jednoroditeljskih porodica i njihove strategije suočavanja sa problemima“ koje je KJU „Porodično savjetovalište“ provela na uzorku od 429 ispitanika - roditelja djece iz jednoroditeljskih porodica koje je ujedno i jedino istraživanje ove tematike u Kantonu Sarajevo. Također, nakon prezentiranja rezultata ovog istraživanja, predstavljena su i iskustva J.U „Kantonalni centar za socijalni rad“ u radu sa ovom populacijom. Rezultati prezentiranih istraživanja pokazala su da gotovo trećina djece iz jednoroditeljskih porodica čiji su roditelji razvedeni ili je jedan od roditelja otišao da živi negdje drugo nema nikakav kontakt sa drugim roditeljem, te da više od polovine roditelja nikako ne plaća alimentaciju, odnosno ne izvršava svoju obavezu održavanja maloljetnog djeteta. Plaćanje alimentacije je značajno povezano sa učestalošću kontakta djeteta sa drugim roditeljem, kao i sa zadovoljstvom prihoda jednoroditeljske porodice. Pri suočavanju sa problemima jednoroditeljske porodice se najviše oslanjaju na sopstvenu snagu za rješavanje problema, a socijalnu podršku najviše dobijaju od bliskih prijatelja i porodice porijekla. Jednoroditeljske porodice se uopće ne oslanjaju na komšije kao izvor socijalne podrške, a rijetko se odlučuju i na traženje institucionalne podrške. Roditelji iz jednoroditeljskih porodica navode i da im status roditelja koji se sam brine o djeci utječe na posao i društveni život. Kao vrste pomoći koje su im najpotrebnije navode materijalnu pomoć, promjenu predrasuda društva prema jednoroditeljskim porodicama, te psihosocijalnu podršku djeci i roditelju.

Rezultati istraživanja pokazuju da su, uprkos svim teškoćama sa kojima se susreću, jednoroditeljske porodice dobro prilagođene, što upućuje na zaključak da je za funkcionalnost porodice bitnija kvaliteta odnosa unutar porodice nego sama njena struktura.

Nakon prezentacije ovog istraživanja, više od šezdeset sudionika iz ustanova socijalne zaštite i pedagoško-psiholoških službi osnovnih škola Kantona Sarajevo sudjelovalo je u radu radnih grupa : *Roditeljstvo*, *Institucionalna podrška* i *Stigmatizacija*. Vrlo produktivna radna atmosfera polučila je konstruktivne zaključke koji su upućeni mjerodavnim institucijama u cilju podrške jednoroditeljskim porodicama.

3.7. SARADNJA U MREŽI

3.7.1. Edukacija roditelja

U saradnji sa Centrom za vaspitanje i obrazovanje, radno osposobljavanje djece oboljele od autizma i cerebralne paralize „Vladimir Nazor“, kao organizatora, a u povodu obilježavanja 45. godina Centra, naša predstavnicica je realizirala temu „Izazovi roditelja djece sa teškoćama u razvoju“. Prisustvovalo je 40 roditelja i nastavnika Centra.

3.8. OSTALE AKTIVNOSTI

3.8.1. Učešće na roditeljskom sastanku – Vrtić Amel i Nur

Na poziv direktora Ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje „Amel i Nur“ uzeli smo učešće na sastanku za roditelje djece uzrasta od tri do pet godina. Tom prilikom roditelji su upoznati sa radom KJU „Porodično savjetovalište“ kroz informiranje o problematici koja se tretira u savjetodavno-terapeutskom radu, principima rada, te o načinu uključivanja u tretman. Također su predstavljene i aktivnosti koje Savjetovalište provodi u okviru primarne prevencije odnosno kroz projekte koji imaju za cilj jačanje porodice i prevenciju društveno nepoželjnih oblika ponašanja. U okviru roditeljskog sastanka prezentirana je tema „Odgojni stilovi roditelja i njihov uticaj na dijete“ kroz koju su se roditelji upoznali sa odgojnim stilovima: autoritarni, liberalni, demokratski i ravnodušni, te prednostima i nedostacima svakog od ovih stilova. Istaknut je i značaj funkcionalne porodice koja je najbolja prevencija svih poteškoća i problema u odrastanju djeteta, kao i to da roditelji treba da ima najveću moć u donošenju odluka u porodici, pri čemu je važno da budu usaglašeni i dosljedni u svojim odgojnim djelovanjima. Nakon predavanja sa roditeljima se razgovaralo o najčešćim problemima sa kojima se oni susreću u odgoju svoje djece. Također, sa predstavnicima vrtića je dogovorena daljnja saradnja u vidu realizacije Tribina za roditelje i u njihovom vrtiću.

3.8.2. Predavanje „Huliganstvo na sportskim terenima“

Na poziv Srednje zubotehničke škole Sarajevo, održano je predavanje na temu „**Huliganstvo na sportskim terenima**“ za učenike navedene škole. U okviru teme prezentirane su razlike između sportske publike, navijača i huligana, kao i najznačajnija obilježja nasilja i huliganstva kao negativnih fenomena sa velikom štetom po sport i društvo u cjelini. Pored toga, predstavljene su karakteristike huliganskih grupa i procesi koji se odvijaju unutar takve grupe (socijalna dezorijentiranost, grupna pripadnost, grupna identifikacija, frustraciona tolerancija i sl.). Ovom prilikom prezentirana su i moguća praktična rješenja u preveniranju huliganstva kroz obezbjeđenje adekvatnih i sigurnih uvjeta na sportskim objektima, ali i van sportskih terena kroz promociju drugačijih, funkcionalnijih oblika pružanja podrške

sportskim klubovima i fair-playa na tribinama. Predavanju je prisustvovalo oko 100 učenika i stručnih radnika škole, kao i predstavnici MUP-a Kantona Sarajevo, FK Sarajevo i FK Željezničar, koji su, pored predstavnika naše Ustanove, uzeli aktivno učešće u završnoj diskusiji i donošenju preporuka sa ovog skupa. Zaključeno je da je huliganstvo multifaktorski problem za čiju je prevenciju i suzbijanje potrebna sinergija u djelovanju i ostvarivanju zadataka i uloga svakog od aktera (sportski klubovi, mladi, škola, policija, porodica, društvena zajednica i dr.). Posebno je naglašena uloga mladih u njihovom vlastitom izboru ponašanja na sportskim događajima i činjenica da nereda na sportskim terenima najčešće planiraju i organiziraju pojedinci isključivo zbog svoje lične (najčešće materijalne) koristi, a ne zbog iskazivanja bezrezervne, nesebične podrške svom klubu.

3.8.3. Aplikiranje na vanbudžetska sredstva

Tokom mjeseca februara urađena je aplikacija projekta LOD III za koji je Općina Stari Grad Sarajevo pozvala nevladine organizacije (NVO) iz Bosne i Hercegovine da dostave prijedloge projekata koji su u skladu sa razvojnim ciljevima Općine Stari Grad Sarajevo. Aplikacija je rađena zajedno sa UG NARKO-NE (koje je imalo pravo aplikacije) jer je naša dosadašnja saradnja pokazala da imamo nekoliko značajnih dodirnih tačaka u realizaciji svojih misija, a koje u su ovom slučaju predstavljale i prioritete razvojne strategije Općine Stari Grad Sarajevo (socijalna politika i zdravstvo, obrazovanje i informisanje). Ovom saradnjom željeli smo doprinijeti jačanju lokalne demokratije u općini Stari Grad Sarajevo kroz osnaživanje mladih u njihovom zdravom odrastanju, ali i razvoju modela saradnje vladinog i nevladinog sektora. Projektni prijedlog u aplikacionoj formi je blagovremeno predat NVO NARKO-NE i Općini Stari Grad Sarajevo.

3.8.4. Predavanje na Filozofskom fakultetu

Na traženje Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, u četvrtak 28.03.2013. godine održano je interaktivno predavanje za studente navedenog odsjeka u okviru andragoške prakse. Pored pružanja osnovnih informacija i uvida u djelokrug aktivnosti i resurse naše Ustanove, prezentacijom su obuhvaćeni svi aspekti našeg djelovanja zasnovanih na filozofiji doživotnog učenja i njene izuzetne važnosti u uspješnom obavljanju društvenih i porodičnih uloga. Interaktivno predavanje je održano na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i na njemu je prisustvovalo preko 50 studenata Odsjeka za pedagogiju.

3.8.5. Učešće u fokus grupi o temi „Primjena generalnih mjera implementacije Konvencije o pravima djeteta“

Centar za obrazovne inicijative „Step by step“ u saradnji sa organizacijom Save the children prati primjenu Generalnih mjera implementacije Konvencije o pravima djeteta na nivou općine Centar-Sarajevo. Tim povodom uzeto je učešće u fokus grupi čiji je cilj bio prikupljanje podataka o implementaciji ovih mjera i pozitivnim akcijama za dobrobit djece na lokalnom nivou. Kroz razgovor sa ostalim predstavnicima javnih ustanova istaknute su i promovirane aktivnosti koje Savjetovalište provodi u okviru svog programa rada a koje također imaju cilj podizanje nivoa svijesti o pravima djeteta. Prijedlozi i zaključci s ove fokus grupe biti će dostavljeni svim učesnicima u obliku izvještaja krajem mjeseca septembra tekuće godine.

3.8.6. Intervju učenicima

Na zahtjev Prve gimnazije uposlenice odjeljenja su dale intervju predstavnicima Vijeća učenika ove škole radi organiziranja debate u školi na temu gdje učenici mogu dobiti profesionalnu pomoć za svoje psihičke teškoće.

3.8.7. Realizacija treninga iz koordinirane brige u saradnji sa Federalnim ministarstvom zdravstva

Profesionalci iz Odjeljenja /2/, su nakon položenog ispita iz oblasti koordinirane brige za psihijatrijske pacijente održali regionalne treninge za profesionalce iz centara za mentalno zdravlje. Do sada je održano osam dvodnevni treninga za 60 profesionalaca. Ova aktivnost se organizira u saradnji sa Federalnim ministarstvom zdravstva.

3.8.8. Učešća na obilježavanju Međunarodnog dana borbe protiv Multiple Skleroze

Predstavnici Savjetovališta su na poziv Udruženja oboljelih od Multiple Skleroze Kantona Sarajevo učestvovali na obilježavanju Međunarodnog dana borbe protiv Multiple Skleroze.

Svjetski dan Multiple skleroze obilježava se u cilju povezivanja ljudi, grupa i organizacija na međunarodnom nivou sa sudjelovanjem u događajima i aktivnostima kako bi se podigla svijest o Multiploj sklerozi kao globalnom problemu, te uputio poziv na veću suradnju u istraživanju Multiple skleroze na međunarodnom i domaćem nivou.

Ovom prilikom promovisana pjesma i video spot „Bolu se ne dam“ koji je snimljen s ciljem skretanja pažnje bosanskohercegovačke javnosti na rad udruženja i probleme oboljelih od Multiple skleroze.

3.8.9. Dan osnovnih škola Općine Centar

Uposlenici Savjetovališta učestvovali su na tradicionalnoj manifestaciji „Dan osnovnih škola Općine Centar“. Manifestaciji na kojoj su predstavljeni najbolji maturanti i najuspješnija učenička ostvarenja prisustvovali su učenici, nastavnici i roditelji iz jedanaest osnovnih škola općine Centar, kao i mnogobrojne druge zvanice.

3.8.10. Učešće u realizaciji Projekta mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini

U saradnji sa Federalnim ministarstvom zdravstva, dvije stručne saradnice naše Ustanove su odabrane među 20 profesionalaca iz mentalnog zdravlja u BIH, te nakon jednogodišnje edukacije i uspješno položenog ispita su certificirane za trenere u mentalnom zdravlju-oblast „koordinirana briga“. Nakon sticanja uvjeta, trenerice su učestvovali u realizaciji regionalnih edukacija za profesionalce centara za mentalno zdravlje i drugih institucija koje se bave prevencijom mentalnog zdravlja u zajednici. Održale su ukupno 12 dvodnevni seminara za 125 profesionalaca. Educirani profesionalci su nakon položenog stručnog ispita certificirani za provođenje metoda koordinirane brige u svom radu.

Koordinirana briga je novi pristup u prevenciji mentalnog zdravlja i prema Strategiji razvoja mentalnog zdravlja u zajednici, će postati sastavni dio njegove prevencije.

Uposlenice, koje su realizirale ovaj zadatak su sa pristupom koordinirane brige upoznale i stručni tim Odjeljenja za savjetodavno-terapeutski rad naše Ustanove.

3.8.11. Učešće na Okruglom stolu Implementacija Konvencije o pravima djeteta na nivou općine Centar

Predstavnici Savjetovališta su u okviru saradnje u mreži prisustvovali Promociji izvještaja za odrasle i Izvještaja za djecu nastalih u okviru istraživanja „Primjena generalnih mjera implementacije Konvencije

o pravima djeteta na nivou općine Centar – Sarajevo“, koje je provela nevladina organizacija Centar za obrazovne inicijative „Step by step u saradnji sa organizacijom Save the Children International.

Prvobitna saradnja savjetovališta sa Centrom za obrazovne inicijative „Step by step“ ostvarena je kroz učešće u fokus grupi, koja je obuhvatila predstavnike javnih institucija na nivou općine Centar Sarajevo, koji kroz svoju djelatnost obuhvataju i doprinose poboljšanju položaja dječjih prava u Kantonu Sarajevo. Obzirom da KJU „Porodično savjetovalište“ kroz svoj rad, a prije svega projekte primarne prevencije doprinosi poboljšanju položaja mladih u društvu, ista je pozvana da iz svog ugla iznese viđenje o Implementaciji Konvencije o pravima djeteta na području općine Centar.

Sa prezentacije su poslane generalne preporuke za moguće buduće akcije vezane za poboljšanje implementacije Konvencije o pravima djeteta.

3.8.12. Sugestije na Nacrt akcionog plana za prevenciju maloljetničkog prijestupništva

Shodno zahtjevu Ministarstva unutrašnjih poslova KS izrađene su sugestije na Nacrt akcionog plana za prevenciju maloljetničkog prijestupništva i rad sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom 2013-2015. Na osnovu desetogodišnjeg iskustva u radu na prevenciji različitih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja maloljetnika u Kantonu Sarajevo, preporučili smo dva generalna pravca u radu na suzbijanju maloljetničkog prijestupništva i to „radikalni“ i preventivni pristup te konkretne prijedloge i mjere.

Predstavnicima KJU „Porodično savjetovalište“ učestvovali su u Javnoj raspravi o Nacrtu akcionog plana za prevenciju maloljetničkog prijestupništva i rad sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom 2013-2015, pri kojoj su iznijeli konkretne prijedloge za poboljšanje i unapređenje ovog plana.

3.8.13. Izrada prijedloga aktivnosti za Program koordinacionog tijela za borbu protiv nasilja u porodici za 2014. godinu

Na zahtjev resornog Ministarstva izrađen je prijedlog aktivnosti za Program koordinacionog tijela za borbu protiv nasilja u porodici za 2014. godinu. Predložene aktivnosti i sugestije su se odnosile na redovne Programske aktivnosti Ustanove kao i vanprogramske aktivnosti koje bi se realizirale u suradnji sa ustanovama i organizacijama u mreži.

3.8.14. Reforma socijalnog sektora u FBiH

Predstavnicima KJU „Porodično savjetovalište“ učestvovali su na Okruglom stolu „Reforma socijalnog sektora u FBiH“ i radionici pod nazivom „Komunikacija poruka iz oblasti socijalne zaštite sa medijima i ciljnim javnostima“ organiziranog od strane Federalnog ministarstva rada i socijalne politike u okviru kampanje „Ovako više ne može“.

Cilj kampanje je skrenuti pažnju na postojeći socijalni sistem u Bosni i Hercegovini, koji je uprkos znatnim izdvajanjima za socijalnu zaštitu u FBiH, neefikasan, nepravedan i neodrživ. Na ovom skupu su učestvovali predstavnici ministarstava, vladini službenici, udruženja i fondacija, korisnici beneficija i predstavnici drugih zainteresiranih strana.

3.8.15. Učešće na Međunarodnom danu osoba sa invaliditetom

Predstavnica KJU „Porodično savjetovalište“ prisustvovala je svečanosti Koordinacionog odbora organizacija osoba sa invaliditetom Kantona Sarajevo povodom Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom.

3.8.16. Učešće na edukaciji iz oblasti upravljanja projektnim ciklusom

Pod pokroviteljstvom Općine Stari Grad u periodu septembar-decembar 2013. godine, organizirana je edukacija iz oblasti upravljanja projektnim ciklusom, u kojem je pored stručnih saradnika iz navedene općine učestvovao i jedan predstavnik naše Ustanove. Edukaciju su realizirali predstavnici Trening i konsalting organizacije „Izbor Plus“.

Cilj edukacije bio je da se polaznici upoznaju sa projektnim ciklusom općenito, tehnikama i alatima izrade logičke matrice koja služi kao polazni dokument pri pisanju prijedloga projekata, ali i da se ojačaju kapaciteti zaposlenih koji profesionalno i funkcionalno imaju ili mogu imati ulogu i mogućnost u procesu EU integracija. Kompletan rad podrazumijevao je intenzivnu edukaciju putem prezentacija, radionica, simulacija, studija-slučaja, interaktivan rad sa polaznicima itd., fokusirajući se na odabir i razvoj projektnih ideja, izradu kvalitetnih projektnih prijedloga, izradu tenderske dokumentacije, ali i implementaciju EU projekata koja nosi veliki broj izazova.

Nakon uspješnog učešća u edukaciji polaznici će se periodično sastajati u svrhu razmjene najnovijih informacija i iskustava o EU fondovima.

3.8.17. Učešće na stručnom konsultativnom sastanku – SOS Dječija Sela

Dana 18.12.2013. godine održan je stručni konsultativni sastanak posvećen nacrtu publikacije „Osiguravanje prava djeteta – vodič za profesionalce koji se bave alternativnom brigom“ u organizaciji Vijeća Evrope i SOS Children's Village International. Stručni saradnik iz Odjeljenja za razvojno-istraživačke i promotivne poslove uzeo je aktivno učešće na ovom konsultativnom sastanku koji je za cilj imao donošenje konkretnih prijedloga za sadržaj Vodiča i načine uključivanja Vodiča u edukaciji budućih profesionalaca.

3.8.18. Apliciranje na konkurs Razvojne agencije Češke Republike

U mjesecu novembru 2013. godine napisana je i blagovremeno dostavljena opsežna projektna aplikacija (Identification Form) kojom je naša Ustanova konkurisala kod Razvojne agencije Češke Republike sa projektom „Unapređenje roditeljstva“. Projektna dokumentacija je, pored standardnih, uobičajenih formi projektnog prijedloga sadržavala i LFA-matricu i veoma detaljnu budžetsku specifikaciju. Kompletna dokumentacija pisana je na engleskom jeziku i dostavljena Češkoj ambasadi u Sarajevu 29.11.2013. godine.

3.8.19. Predavanje „Specijalizirana prevencija“

Za zaposlene u Odjeljenju za razvojno – istraživačke i promotivne poslove 15.11.2013.g. održano je predavanje „Specijalizirana prevencija“. Predavanje je održala mr.sci Sanja Bašagić-Haverić, bivša direktorica Centra za specijaliziranu prevenciju „ALCEJ“ u Choisy le Roi u Francuskoj.

Specijalizirana prevencija, kao socijalna akcija se organizira tamo gdje su konstatovani rizici socijalne neprilagođenosti sa ciljem da preduprijedi marginalizaciju i olakša socijalnu integraciju djece, mladih i porodica koji se susreću sa poteškoćama ili su u situaciji izolacije-istaknuto je u predavanju.

Ciljna grupa sa kojom rade socijalni radnici i drugi stručnjaci su djeca i mladi od 10-24 godine. Akcija se vodi na mjestima na kojima su konstatovani rizici marginalizacije ili na mjestima okupljanja mladih. Pored uličnog rada te animacije u četvrtima, rad ovih profesionalaca se odvija i u samom Centru kao i sa

porodicama koje su često uključene u proces podrške. Također, zastupljene su i grupne aktivnosti, izleti i sl.

Nakon predavanja, učesnici su se informirali o različitim inovativnim metodama rada sa mladima koje su primjenjive i u radu našeg Savjetovališta.

3.8.20. Predavanje za oboljele od Multipla skleroze

U skladu sa protokolom o saradnji sa Udruženjem oboljelih od M.S., a na njihovu inicijativu, predstavnice KJU „Porodično savjetovalište“ održale su predavanje za članove udruženja o temi

„Razvojne faze porodice i bolest“. Cilj ovog predavanja je bio da se članovima udruženja pruži mogućnost da spoznaju kroz koje razvojne faze porodica prolazi na svom razvojnom putu, te kako se nosi sa očekivanim promjenama i promjenama koje su uvjetovane stresnim događajima kao što su: gubitak bliske osobe, bolest, promjena mjesta stanovanja, gubitak posla i sl. Predavanju je prisustvovalo 15 članova Udruženja.

3.8.21. Učešće na Okruglom stolu „Djeca u pokretu“

Predstavnici Ustanove su učestvovali u radu Okruglog stola – „Djeca u pokretu“ koji je organiziran od strane Centra za obrazovne inicijative „Step by step“ u saradnji sa U.G. „Zdravo da ste“ iz Banja Luke. Cilj Okruglog stola je bio predstavljanje rezultata istraživanja o datoj temi uz nastojanje da se bolje razumije i stekne uvid u problematiku sa kojom se susreću djeca u pokretu u Bosni i Hercegovini, te da se predlože određene preporuke koje će doprinijeti pružanju adekvatne podrške i pomoći kroz sistem socijalne zaštite. U toku i nakon prezentacije predstavnici Ustanove su imali priliku čuti praktična iskustva javnih ustanova i nevladinih organizacija iz oblasti rada sa ovom kategorijom djece. Učesnici okruglog stola, svako iz svog domena, istakli su da žele podržati ovu kategoriju djece, ali svima nedostaju sistemska rješenja i konkretne smjernice za moguće aktivnosti.

3.8.22. Kamp za mlade „Intercity teatar 2012“

U 2013. godini je nastavljena saradnja KJU „Porodično savjetovalište“ sa UG „Narko-ne“ na realizaciji projekta Intercity teatar projekt. U okviru ovog projekta realizirano je: šest jednodnevnih pripremnih treninga za volontere, sedmodnevni edukativni kamp u prirodi, te 7 poludnevnih programa u 7 lokalnih zajednica na kojima su prikazane predstave i provedene interaktivne radionice na temu prevencije ovisnosti.

U kampu je učestvovalo 18 mladih iz 5 lokalnih zajednica: Vogošća, Kreševo, Istočno Sarajevo, Novo Sarajevo i Kakanj. U okviru treninga mladi su usvajali znanja i vještine o prevenciji ovisnosti u najširem smislu, istraživali i diskutovali o situaciji u svojim lokalnim zajednicama po pitanju razvijanja ovisnosti, ali i shvatili šta to mladima može pomoći da se ne odaju ovisnostima, već da uživaju u svakom trenutku svog života. Kroz izazovne aktivnosti u prirodi, takozvanu pedagogiju doživljaja, učesnici su naučili djelovati kao tim, prepoznati kada trebaju voditi, ali i da se nekada trebaju osloniti na druge.

Također, u okviru Kampa srednjoškolci su imali zadatak da zajedno osmisle i uvježbavaju interaktivnu predstavu kojom će informirati i senzibilizirati prvenstveno druge mlade, ali i roditelje, nastavnike i građane, kako bi ozbiljno pristupili ovoj problematici, te im ukazati na mogućnosti izbora za zdrav život. Predstava je svoju premijeru imala posljednjeg dana treninga, kada su svi roditelji i rodbina učesnika mogli vidjeti šta su to mladi pripremili. Predstava, koja govori o uzrocima ovisnosti, ali i o općoj situaciji u Bosni i Hercegovini, će biti prikazana u svim školama iz kojih dolaze učesnici kampa.

Pored navedenih ciljeva kampa, naglasak je stavljen na povezivanje mladih iz različitih zajednica, njihovo osnaživanje za aktivizam i komunikaciju sa autoritetima, te uključivanje lokalnih aktera iz oblasti obrazovanja, zdravlja, omladinskog rada, kulture i sporta da bi zajednički uticali na sprečavanje nastanka svih vrsta ovisnosti i promociju zdravih načina života.

3.8.23. Učešće na obilježavanju 11 godina Udruženja „Narko-ne“

Predstavnici Kantonalne javne ustanove „Porodično savjetovalište“ su prisustvovali obilježavanju jubileja U.G. „Narko-ne“. Na ovom skupu, kroz kreativan i inovativan pristup su prezentirani rezultati i metode djelovanja ove organizacije u oblasti primarne prevencije ovisnosti.

3.8.24. Statistički izvještaj Odjeljenja za savjetodavno-terapeutski rad

U ovom periodu urađena je statistička obrada podataka problematike klijenata tretiranih u Odjeljenju za savjetodavno-terapeutski rad za oktobar, novembar, decembar 2013. godine te ukupni statistički izvještaj za četvrti kvartal 2013. godine koji je obuhvatio podatke o primljenim klijentima sistematiziranim po obliku rada u Ustanovi (individualni, dijadni i porodični), te grafički prikaz podataka o primljenim klijentima sistematiziranim po terapeutima i terapeutskim timovima.

IV KAPITALNI PROJEKTI

Izgradnja poslovnog objekta KJU „Porodično savjetovalište“

Obzirom da je implementacija započetog projekta izgradnje poslovnog objekta KJU „Porodično savjetovalište“ uvjetovana obezbjeđenjem dovoljnih finansijskih sredstava, to je ista trenutno zaustavljena i nastaviti će se kad se za to steknu materijalni uvjeti.

Za izgradnju ovog objekta dobivena je, još 2009. godine urbanistička saglasnost, međutim, uslijed nedostajućih sredstava, Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo nije mogao dalje preduzimati aktivnosti neophodne za dobivanje dozvole za građenje. U toku 2013. godine poduzete su određene aktivnosti usmjerene ka cilju da se dokupe dvije k.č. koje nedostaju da bi se dalje mogle nastaviti aktivnosti na ovom polju.

V OCJENA STANJA I POSTIGNUTIH REZULTATA

Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ je u protekloj godini uspješno realizirala većinu aktivnosti utvrđenih Programom rada za 2013. godinu, te vanprogramske aktivnosti koje su u skladu sa njenom djelatnošću.

Implementacija planiranih aktivnosti bila je uvjetovana nedovoljnim finansijskim sredstvima, a samim tim i otežavajućim okolnostima neophodnim za njihovo nesmetano odvijanje.

Nedostatak finansijskih sredstava imao je između ostalog za posljedicu slijedeće probleme :

- korekciju kvantiteta ciljeva postavljenih u projektima primarne prevencije;
- nemogućnost učešća na stručnim edukacijama i treninzima;
- neprovođenje supervizije u Odjeljenju za savjetodavno-terapeutske poslove (angažiranje vanjskog certificiranog supervizora);
- nemogućnost publiciranja istraživanja i rezultata rada, te izradu promotivnih materijala;

- nemogućnost adekvatne animacije i motivacije ciljnih grupa za uključivanje u projekte primarne prevencije;
- nemogućnost popravke ili kupovine neophodne opreme za rad koja je neispravna i to: video projektor, laptop, skener i sl.

Kako bi se navedena situacija prevazišla tokom cijele godine ulagani su dodatni naponi kroz saradnju sa institucijama i organizacijama na udruživanju materijalno - tehničkih sredstava, te apliciranju na vanbudžetske fondove.

Iako je Ustanova funkcionirala u otežavajućim okolnostima ona je ipak uspjela odgovoriti na sve zahtjeve koji su dolazili od građana i institucija u 2013. godini i to:

- kroz prijem svih zainteresiranih građana u savjetodavno - terapijski tretman;
- intenziviranje rada u zajednici kroz realizaciju projekata primarne prevencije u svim osnovnim i pojedinim srednjim školama Kantona Sarajevo s ciljem smanjenja društveno neprihvatljivih ponašanja kod djece i mladih i izgradnje zdravih stilova života;
- kreiranjem i realizacijom specifičnih programa i intervencija za koje su zahtjev uputile različite organizacije i institucije;
- pružanjem usluga edukacija i konsaltinga različitim subjektima i ranjivim grupacijama uz praćenje, podršku i razvoj njihovih kapaciteta;
- davanjem blagovremenih informacija široj javnosti o širokom spektru aktuelnih društvenih pojava i fenomena vezanih za porodicu i njene podsisteme te senzibiliziranjem društvene zajednice o njihovoj važnosti.
- medijskim učesćem u različitim programima koji tretiraju stručnu tematiku iz djelatnosti Ustanove, ostvaren je kontakt sa velikim brojem građana.

U izvještajnom periodu kroz posjete kolega i studenata iz drugih zemalja, Ustanova je potvrdila i ojačala imidž referentne ustanove psiho-socijalne zaštite, potvrđen i kroz veliki broj (25.732) pregleda sadržaja linkova i naslova u okviru web stranice www.porodicno.ba, među kojima su i posjete država iz okruženja, skandinavskih zemalja i USA.

Pored navedenog Ustanova se iz godine u godinu potvrđuje i na poslovima istraživanja i sondiranja problema, pojava i fenomena koji se tiču ukupnog porodičnog sistema i njegove integracije sa drugim sistemima, te pozicije pojedinca u tim odnosima. Zapravo, nastavljajući ove poslove u 2013. godini provedeno je istraživanje „Psihosocijalne potrebe jednoroditeljskih porodica i njihove strategije suočavanja sa problemima“ i organizacija Okruglog stola „Jednoroditeljske porodice - prava djeteta“. Istraživanje koje je KJU „Porodično savjetovalište“ provela na uzorku od 429 ispitanika - roditelja djece iz jednoroditeljskih porodica je ujedno i jedino istraživanje ove tematike u Kantonu Sarajevo.

Rezultati prezentiranih istraživanja pokazala su da gotovo trećina djece iz jednoroditeljskih porodica čiji su roditelji razvedeni ili je jedan od roditelja otišao da živi negdje drugo nema nikakav kontakt sa drugim roditeljem, te da više od polovine roditelja nikako ne plaća alimentaciju, odnosno ne izvršava svoju obavezu izdržavanja maloljetnog djeteta. Plaćanje alimentacije je značajno povezano sa učestalošću kontakta djeteta sa drugim roditeljem, kao i sa zadovoljstvom prihoda jednoroditeljske porodice. Pri suočavanju sa problemima jednoroditeljske porodice se najviše oslanjaju na sopstvenu snagu za rješavanje problema, a socijalnu podršku najviše dobijaju od bliskih prijatelja i porodice porijekla. Jednoroditeljske porodice se uopće ne oslanjaju na komšije kao izvor socijalne podrške, a rijetko se odlučuju i na traženje institucionalne podrške. Roditelji iz jednoroditeljskih porodica navode i da im status roditelja koji se sam brine o djeci utječe na posao i društveni život. Kao vrste pomoći koje

su im najpotrebnije navode materijalnu pomoć, promjenu predrasuda društva prema jednoroditeljskim porodicama, te psihosocijalnu podršku djeci i roditelju.

Rezultati istraživanja pokazali su da, uprkos svim teškoćama sa kojima se susreću, jednoroditeljske porodice dobro prilagođene, što upućuje na zaključak da je za funkcionalnost porodice bitnija kvaliteta odnosa unutar porodice nego sama njena struktura.

Shodno tome, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ je u saradnji sa J.U „Kantonalni centar za socijalni rad“ održala Okrugli sto „Jednoroditeljske porodice-prava djeteta“ sa ciljem ukazivanja na stanje i potrebe jednoroditeljskih porodica u Kantonu Sarajevo, te iniciranja intenzivnijeg i sveobuhvatnijeg pružanja psihosocijalne podrške ovim porodicama. Na Okruglom stolu prezentirani su rezultati istraživanja i predstavljena iskustva J.U „Kantonalni centar za socijalni rad“ u radu sa ovom populacijom.

Nakon prezentacije ovog istraživanja, više od šezdeset sudionika iz ustanova socijalne zaštite i pedagoško-psiholoških službi osnovnih škola Kantona Sarajevo sudjelovalo je u radu radnih grupa : *Roditeljstvo*, *Institucionalna podrška* i *Stigmatizacija*. Vrlo produktivna radna atmosfera polučila je konstruktivne zaključke koji su upućeni mjerodavnim institucijama u cilju podrške jednoroditeljskim porodicama.

U ostvarivanju ovih rezultata nesporan je doprinos i zalaganje menadžmenta, svih uposlenika, Upravnog i Nadzornog odbora Ustanove kao i podrška resornog Ministarstva.

VI PROGRAMSKA ORIJENTACIJA ZA NAREDNI PERIOD

U narednom periodu Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ nastaviti će kontinuirano pružati usluge svim zainteresiranim građanima i poslovnim subjektima u skladu sa principima i doktrinarnim načelima stručnog, kvalitetnog i profesionalnog rada, u svim aspektima djelatnosti.

Shodno aktuelnom društvenom momentu Ustanova će determinirati svoje aktivnosti usmjerene na sve nivoe prevencije porodične funkcionalnosti, razvijajući i unapređujući vještine, tehnike i metode rada. Primarna prevencija, kao i do sada zasnivat će se na bazi vlastitih istraživanja i sondiranja stanja, problema i pojava u porodici i njenoj interakciji sa drugim socijalnim sistemima. Pristup u radu će biti vođen kroz jasnu strukturu i organizaciju rada u kojoj se preferira timska orijentacija. Također, u dolazećem periodu, pristupit će se organizacionom jačanju u segmentu saradnje sa ustanovama iz psihosocijalne, obrazovne i zdravstvene mreže te apliciranja na različite vanbudžetske fondove.

Realizacija programske orijentacije zavisit će od stepena prevazilaženja identifikovanih problema koji otežavaju rad KJU „Porodično savjetovalište“, a to je prije svega neadekvatan prostor za rad koji limitira obim i kvalitet pruženih usluga, nedostatak finansijskih sredstava za osnovno funkcioniranje Ustanove, zatim za neophodnu permanentnu edukaciju profesionalaca, za kreativne oblike rada sa svim ciljnim grupama porodičnog sistema, kao i nedovoljna saradnja u mreži, koja usporava planirane aktivnosti, te slaba motivacija ciljnih grupa za učešće u pojedinim projektima primarne prevencije, prvenstveno roditelja.

U narednom periodu, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ će nastaviti i inovirati stručno-profesionalno djelovanje usmjereno na:

- Promociju i afirmaciju funkcionalnog porodičnog života kao pretpostavke za funkcionalnu zajednicu;

- Prevenciju nastanka psihosocijalnih problema i poteškoća i njihov tretman;
- Razvijanje kvalitetnijih partnerskih i porodičnih odnosa te tretman porodica i pojedinaca koje imaju poteškoće u odnosima;
- Edukaciju građana u prevenciji porodičnih i drugih životnih kriza i zastoja;
- Istraživanje i praćenje psiho-socijalnih fenomena u Kantonu Sarajevu, te ispitivanje potreba građana i porodice;
- Izradu novih i unaprjeđenje postojećih projekata primarne prevencije namijenjenih svim ciljnim grupama koje čine porodični sistem;
- Mjerenje rezultata efektivnosti i efikasnosti rada u okviru primarne i sekundarne prevencije;
- Unaprjeđenje internih standarda i normativa u provođenju primarne, sekundarne i tercijarne prevencije;
- Afirmaciju i promociju djelatnosti i postignuća Ustanove;
- Stručnu saradnja sa drugim ustanovama i organizacijama u skladu sa obostranim potrebama, te saradnja sa profesionalcima u mreži ustanova koje se bave psihosocijalnim radom.

Programska orijentacija KJU „Porodično savjetovalište“ Sarajevo će se kao i do sada oslanjati na ekološku teoriju sistema. Polazeći od osnovne teze ove teorije da svaki sistem sadrži uloge, norme i pravila koja snažno oblikuju razvoj individue, grupe, ali i institucije, smatramo da se niti jedna psihosocijalna intervencija ne može kvalitetno obaviti ukoliko se u rješenje ne uključe sistemi (institucije i organizacije) u koje su uključeni individue, porodice ili određene organizacije. Ta saradnja će se isključivo odvijati sa institucijama iz mreže socijalne politike, ali sa obrazovnim i zdravstvenim sistemom te drugim institucijama koje u svome radu tretiraju probleme porodice i pojedinca.

VII KONTINUIRANI POSLOVI

Poslovi primarne i sekundarne prevencije, normativni, finansijski, te ostali poslovi u okviru planiranih i utvrđenih tematskih cjelina Programa rada, kontinuirano su realizirani u toku godine.

Međutim, kada je u pitanju organiziranje supervizije u Odjeljenju za savjetodavno-terapeutski rad, zbog nedostatka potrebnih finansijskih sredstava, i u ovoj godini nije bilo moguće organizirati ovaj važan segment savjetodavno-terapeutske prakse.

7.1. Intervizija

U Odjeljenju za savjetodavno-terapeutski rad je jednom sedmično organizirana intervizija kao vid vršnjačke podrške terapeutima i timske supervizije slučajeva u tretmanu, što je naročito važno za profesionalce koji u savjetodavno-terapeutskom radu imaju manji staž i iskustvo. Ovaj oblik timskog rada ne zamjenjuje superviziju profesionalnog supervizora, nego je kontinuirana pomoć, podrška i kolegijalna razmjena iskustava i znanja, sa krajnjim ciljem pružanja kvalitetnije usluge korisniku, te međusobnog profesionalnog suporta i ogledavanja.

Održano je 40 intervizijskih sesija i 45 općih timskih sastanaka na kojima su, pored ostalih, razmatrana i pitanja vezana za tretman korisnika.

VIII PREGLED UNUTRAŠNJE ORGANIZACIJE, KADROVSKE I MATERIJALNE OSPOSOBLJENOSTI

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova KJU „Porodično savjetovalište“ sistematizirano je ukupno 29 radnih mjesta (24 VSS, 3 SSS, 1 KV i 1 NK) i to:

- u Odjeljenju za savjetodavno - terapijski rad predviđeno je ukupno 16 radnih mjesta;
- u Odjeljenju za razvojno - istraživačke i promotivne poslove predviđeno je 7 radnih mjesta;
- na poslovima sistematiziranim izvan organizacionih jedinica predviđeno je 5 radnih mjesta i
- jedan izvršilac na radnom mjestu direktora Ustanove.

U dosadašnjem periodu popunjeno je ukupno 22 radna mjesta u organizacionoj strukturi Porodičnog savjetovališta i to:

- u Odjeljenju za savjetodavno-terapijski rad popunjeno je ukupno 9 radnih mjesta kako slijedi: šef Odjeljenja, 2 stručna savjetnika-koordinatora tima, 2 viša stručna saradnika za savjetovališni rad i 4 stručna saradnika za savjetovališni rad;
- u Odjeljenju za razvojno - istraživačke i promotivne poslove popunjeno je ukupno 7 radnih mjesta kako slijedi: šef Odjeljenja, 1 viši stručni saradnik za promotivne i propagandne poslove, 1 viši stručni saradnik za istraživačke poslove, 3 stručna saradnika za istraživačke poslove i 1 referent za informatiku i statistiku;
- na poslovima sistematiziranim izvan organizacionih jedinica popunjeno je svih 5 radnih mjesta: viši stručni saradnik za pravne, opšte i kadrovske poslove; viši referent za finansije; tehnički sekretar, vozač putničkog vozila - domar i kurir-spremačica;
- radno mjesto direktora Ustanove.

Što se tiče zastupljene spolne strukture zaposlenika KJU „Porodično savjetovalište“, u radnom odnosu u Ustanovi se nalazi 7 muškaraca i 15 žena.

Na stručnim poslovima, u smislu bazične djelatnosti koje obavlja Savjetovalište, radno je angažirano 16 zaposlenika (mr. sci, dipl. socijalni radnik, dipl. psiholog, prof. pedagogije, prof. pedagogije i psihologije i prof. filozofije i sociologije).

Osim znanja iz bazičnih profesija, zaposlenici posjeduju i certificirana znanja, vještine i tehnike savjetovališnog i terapijskog rada i to četiri porodična savjetnika i šest porodičnih psihoterapeuta.

Kada je u pitanju materijalna osposobljenost za rad Ustanove, bitno je istaći da je gorući problem koji utječe na obavljanje djelatnosti Ustanove i njen razvoj neadekvatan prostor, a koji utječe na limitiranost broja primljenih klijenata u savjetodavno terapijskom radu te realizaciju grupnog rada u primarnoj prevenciji. Ovakvo stanje u Odjeljenju za savjetodavno-terapijske poslove uzrokuje stres kod uposlenika, lošu zaštitu od nepredvidivih i agresivnih ponašanja klijenata, nedovoljno prostora za pripremu i evaluaciju rada sa klijentima i sl. Također, nedostatak adekvatnog prostora se manifestira na rad u Odjeljenju za razvojno-istraživačke i promotivne poslove i to na realizaciju grupnog rada u projektima primarne prevencije, provođenje interaktivnih i kreativnih radionica za mlade, organiziranje stručnih tribina, edukacija za profesionalce, odnosa sa medijima, provođenje istraživačkih fokus grupa i sl. Generalno, prostorna limitiranost utiče na obim pružanja usluga u odnosu na sve veće potrebe građana u Kantonu Sarajevo za psihosocijalnom podrškom.

Pored radnog prostora, također, ono što otežava poslovanje Ustanove jesu izuzetno dotrajala sredstva i oprema za rad, obzirom da Savjetovalište, uslijed nedostatka finansijskih sredstava, nije u mogućnosti obezbijediti nova, pa čak, veoma često nije u mogućnosti ni izvršiti neophodne popravke na postojećim sredstvima za rad.

IX NAČIN OSTVARIVANJA SARADNJE U MREŽI

I u 2013. godini KJU „Porodično savjetovalište“ Sarajevo je razvijala saradnju sa organizacijama i institucijama u mreži psihosocijalne zaštite, te drugim organizacijama, kako vladinog tako i nevladinog sektora..

Konkretna aktivnosti u okviru saradnje KJU „Porodično savjetovalište“ sa drugim institucijama detaljno su prikazani u tematskom dijelu Izvještaja pod tačkama 3.7. i 3.8.

PREDSJEDNICA
UPRAVNOG ODBORA

Amela Tinjak

DIREKTOR

Mustafa Čorić

Broj:01-05- /14

IX NAČIN OSTVARIVANJA SARADNJE U MREŽI

I u 2013. godini KJU „Porodično savjetovalište“ Sarajevo je razvijala saradnju sa organizacijama i institucijama u mreži psihosocijalne zaštite, te drugim organizacijama, kako vladinog tako i nevladinog sektora..

Konkretne aktivnosti u okviru saradnje KJU „Porodično savjetovalište“ sa drugim institucijama detaljno su prikazani u tematskom dijelu Izvještaja pod tačkama 3.7. i 3.8.

PREDSJEDNICA
UPRAVNOG ODBORA

Amela Tinjak

V.D. DIREKTOR

mr.sci Mustafa Ćorić

Broj:01-05-101.5 /14